

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

Titel: Vort arbejdsprogram

Ophav:

Ressourcetype:

Ressourcetype:

Oprindelsesdato: 1984

Emne: Partiprogram, partiprogrammer, program

Opstilling: DA-småtryk. Politik 4

Kommentar: Identisk med "Vort arbejdsprogram" fra 1981, på nær de sidste fire sider

Relateret:

Relateret:

Copyright: Billedet er muligvis beskyttet af loven om ophavsret

[Vort arbejdsprogram](#) 4
[Vort arbejdsprogram](#) 5
[Vort arbejdsprogram](#) 6
[Vort arbejdsprogram](#) 7
[Vort arbejdsprogram](#) 8
[Vort arbejdsprogram](#) 9
[Vort arbejdsprogram](#) 10
[Vort arbejdsprogram](#) 11
[Vort arbejdsprogram](#) 12
[Vort arbejdsprogram](#) 13
[Vort arbejdsprogram](#) 14
[Vort arbejdsprogram](#) 15
[Vort arbejdsprogram](#) 16
[Vort arbejdsprogram](#) 17
[Vort arbejdsprogram](#) 18
[Vort arbejdsprogram](#) 19
[Vort arbejdsprogram](#) 20
[Vort arbejdsprogram](#) 21
[Vort arbejdsprogram](#) 22
[Vort arbejdsprogram](#) 23
[Vort arbejdsprogram](#) 24
[Vort arbejdsprogram](#) 25
[Vort arbejdsprogram](#) 26
[Vort arbejdsprogram](#) 27
[Vort arbejdsprogram](#) 28
[Vort arbejdsprogram](#) 29
[Vort arbejdsprogram](#) 30
[Vort arbejdsprogram](#) 31
[Vort arbejdsprogram](#) 32
[Vort arbejdsprogram](#) 33
[Vort arbejdsprogram](#) 34
[Vort arbejdsprogram](#) 35
[Vort arbejdsprogram](#) 36
[Vort arbejdsprogram](#) 37
[Vort arbejdsprogram](#) 38

Vort arbejdsprogram	39
Vort arbejdsprogram	40
Vort arbejdsprogram	41
Vort arbejdsprogram	42
Vort arbejdsprogram	43
Vort arbejdsprogram	44
Vort arbejdsprogram	45
Vort arbejdsprogram	46
Vort arbejdsprogram	47
Vort arbejdsprogram	48

Vort arbejdsprogram

Indhold

Socialdemokraternes mål for den økonomiske politik	3
Produktionen er midlet til øget velstand og trivsel.....	4
Forbrugernes stilling skal styrkes	9
Forsynings sikker energipolitik gennem planlægning og styring.....	10
Beskyttelse af miljø og ressourcer.....	12
En langsigtet og sammenhængende trafikpolitik.....	14
Større lighed i boligstandard og boligøkonomi.....	16
Beskæftigelse til alle, solidarisk lønpolitik, medindflydelse og medejendomsret.....	18
Nye veje i skattepolitikken.....	20
Social tryghed, trivsel og fremme af folkesundheden er samfundets ansvar	21
En politik, der sikrer indvandrernes ligestilling og en tryk tilværelse	25
Uddannelsespolitik - et instrument for øget lighed og solidaritet	26
Forskning - et vigtigt redskab for et mere harmonisk og menneskevenligt samfund	30
Kulturpolitik, der skal sikre lighed mellem mennesker	31
Folkekirken - folkets kirke.....	35
Et retssamfund for alle.....	36
Sikkerhed og afspænding	38
Solidaritet med udviklingslandene.....	39
Socialdemokratiets EF-politik	40

Arbejdsprogrammet er vedtaget på
Socialdemokratiets 33. kongres, september 1980.

32.2.61 (1981)

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
KØBENHAVN

1984/1564

Socialdemokraternes mål for den økonomiske politik

Siden 1973 har den internationale økonomi været krisepreget. Danmark er stærkere påvirket af denne langvarige krise end de fleste andre vesteuropæiske lande. Danmarks økonomiske problemer er centreret omkring betalingsbalancen. Der er tre årsager til det store løbende underskud: For det første en gammel strukturel skævhed i den danske økonomi, som aldrig er blevet rettet op, og som siden 1960'erne har givet betalingsbalanceunderskud. For det andet de voksende rentebetalinger til udlandet, der skyldes, at vi gennem flere tiår har forøget udlandsgælden. For det tredje har de stærkt stigende oliepriser samtidig ramt Danmark særligt hårdt, fordi den danske økonomi mere ensidigt end andre europæiske økonomier har været baseret på importeret olieenergi.

Socialdemokraterne har tre overordnede mål for den økonomiske politik i de kommende år. Der skal tilvejebringes en effektiv fremadskridende forbedring af betalingsbalancen. Danmark skal så vidt muligt følge med vore europæiske og nordiske nabolande med hensyn til økonomisk vækst og velstandsstigning. Den fulde beskæftigelse skal genskabes.

Hvis disse mål alle skal nås, kræves det, at de danske betalingsbalanceerhverv udvider deres markedsandele på eksportmarkederne og hjemmemarkedet meget stærkt.

Den internationale konkurrence er i disse år stærkt voksende. Blot det at sætte betalingsbalanceerhvervene i stand til at fastholde deres nuværende markedsandele vil derfor forudsætte en aktiv erhvervsfremmepolitik samt betydelige generelle økonomiske foranstaltninger.

Efter socialdemokraternes opfattelse kan den krævede meget dynamiske udvikling af de danske betalingsbalanceerhverv kun skabes

gennem en meget omfattende aktiv erhvervsfremmepolitik. Realistisk må socialdemokraterne erkende, at der er store politiske og praktiske hindringer, der skal overvindes, før en sådan politik kan få fuld virkning.

Man må derfor se i øjnene, at det vil kræve en langvarig politisk indsats for at skabe forudsætninger for samme økonomiske vækst og materielle velstandsstigning, som vil kunne forventes i vore europæiske nabolande.

På baggrund af disse økonomiske og politiske forhold er der fare for, at Danmark i løbet af de næste 10 år med hensyn til materiel levestandard vil sakke agterud for andre vesteuropæiske lande.

Dette perspektiv indebærer en stor udfordring for socialdemokraterne.

Navnlig frem til midten af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne oplevede den danske befolkning en betydelig velstandsstigning. På denne baggrund blev gennemført en lang række reformer, der meget bredt øgede den sociale velfærd for befolkningen, men som gennemgående var stærkt udgiftskrævende og som næsten lige så bredt øgede skattetrykket på befolkningen.

1960'erne og delvis 1970'erne blev den økonomiske vækst og de store reformers tiår. Meget tyder på, at 1980'erne for Danmarks vedkommende bliver præget af en mere begrænset økonomisk vækst.

Fortsat reformmuligheder

Socialdemokraterne peger på, at der på trods af de økonomiske problemer fortsat er reformmuligheder. Vækstårene har skabt ret rimelige rammer på en række områder, både når det gælder privatforbrug og forskellige former for offentlige aktiviteter og velfærdsprogrammer. Indenfor disse rammer er der betydelige muligheder for at omprioritere og omfordele på en måde, der vil indebære meget mærkbare fremskridt for de mindre privilegerede og kun en be-

3

Vort arbejdsprogram

grænset belastning af den mere velstående befolkningsgruppe.

Det bliver imidlertid langt vanskeligere at skabe reformer ved at omprioritere og omfordele indenfor givne rammer, end det tidligere har været på baggrund af stadigt voksende rammer. Det vil stille krav om en forbedring af prioriteringsgrundlaget og om en målrettet og effektiv samfundsmæssig styring.

På denne baggrund vil socialdemokraterne styrke det planlægningsarbejde, der foregår i den offentlige administration og i offentlige forskningsinstitutioner. Socialdemokraterne vil inddrage folkelige og faglige organisationer og erhvervenes organisationer i overvejelserne vedrørende udviklingsmulighederne og prioriteringen imellem disse.

Den offentlige sektor

Gennem en årrække er den offentlige sektor vokset stærkt. Denne udvikling gent findes i en række andre lande. Den offentlige sektors vækst er et resultat af samfundsudviklingen, men påvirker samtidig i sig selv samfundsudviklingen. Den offentlige sektor forsyner befolkningen med service- og tryghedsydelser, som udviklingen har skabt ønske om. Samtidig har den offentlige sektor skabt beskæftigelsesmuligheder.

På den ene side er det vanskeligt at forsvare en yderligere forøgelse af den offentlige sektor, som i givet fald må finansieres med en yderligere beskæring af den disponible realløn, og det er ikke muligt at lade en stigende aktivitet forøge uligevægten på statens budget. På den anden side er en fortsat udvidelse af den offentlige sektor en af mulighederne for at forøge beskæftigelsen i en i øvrigt langsom voksende økonomi.

Der er ikke lette løsninger på dette dilemma, men en mulighed for at skabe en fortsat udbygning af de ydelser, den offentlige sektor

kan tilbyde befolkningen, er at skabe en mere direkte forbindelse mellem nye ydelser befolkningen får og betalingen for disse ydelser. Betalingen må ikke hindre økonomisk dårligt stillede i at gøre brug af offentlige ydelser.

Produktionen er midlet til øget velstand og trivsel

Et internationalt konkurrencedygtigt erhvervsliv er fundamentet for velstand og tryghed i beskæftigelsen. Gennem en aktiv erhvervs- og teknologipolitik må de konkurrenceudsatte erhverv styrkes og importbehovet mindskes, så vi på samme tid kan opnå fuld beskæftigelse og ligevægt på betalingsbalancen overfor udlandet.

De store offentlige grundlægsinvesteringer, indsatsen for uddannelse, forskning og en veludviklet kollektiv service er en afgørende forudsætning for udviklingen af de private erhvervsvirksomheders produktionsevne.

Det er derfor nødvendigt med en samordning mellem det offentlige og erhvervslivets indsats for at opnå størst mulig gavn af begge parter økonomiske aktivitet og for at sikre, at det, som privatøkonomisk betaler sig, også med hensyn til samfundsøkonomi, ressourceforbrug, forurening og sociale forhold, er hensigtsmæssigt. Produktionen er ikke målet, men midlet til øget velstand og trivsel. Hensynet til at sikre medarbejderne sunde arbejdsvilkår, ufarlige produkter og bevarelse af det naturlige miljø, må gå forud for opnåelse af det størst mulige produktionsresultat, hvor målkonflikter opstår. Medarbejderne må inddrages i virksomhedernes beslutningsprocesser på alle niveauer for at styrke den demokratiske kontrol med, hvad der produceres, hvordan det produceres og hvordan produktionsresultatet fordeles.

Vort arbejdsprogram

Industri og håndværk

De internationale vilkår ændres kraftigt i disse år. Traditionelle danske varer kan have vanskeligheder med at klare sig, mens nye produkter, der er baseret på ny viden og teknologi, vil være dansk industris mulighed. Dansk industri må for at udnytte disse muligheder benytte sig af en aktiv markedsføring, gunstige leveringsbetingelser, opfølgende service m.v.

Industriens nuværende struktur med mange små og mellemstore virksomheder, der er særegen internationalt set, rummer fordele, men rummer også særlige problemer.

Der er derfor behov for en aktiv industripolitik.

Midlerne er mangfoldige:

Produkt- og teknologiudvikling, eksportfremme og styrkelse af afsætningen til hjemmemarkedet samt bistand til anlægsfinansiering.

Den teknologiske udviklings centrale betydning er en voldsom udfordring. Hvis den ikke tages op, undergraves grundlaget for vor velstand. En aktiverhvervspolitik må derfor støtte forskning og teknologisk fornyelse.

Det offentliges indsats skal bestå i øget information og samarbejde med virksomhederne om anvendelse af ny teknologi. Et samarbejde omkring udvikling af nye produkter til brug enten i den offentlige eller private sektor, herunder et samspil omkring de store offentlige investeringsprojekter indenfor kommunikation, energi og transport. Det offentliges indkøbspolitik skal løbende overvejes. Der må mere målbevidst købes danske produkter, hvor der er langsigtede samfundsøkonomiske fordele.

Statslig formidling af udenlandsk teknologisk viden til danske virksomheder er også et middel og her er det vigtigt særligt at have de mindre virksomheders problemer for øje. Et tilsvarende samspil kan finde sted omkring de store offentlige investeringsprojekter indenfor kommunikation, energi og transport.

Et større offentligt engagement i forbindelse med eksport, både af eksisterende produkter, men i lige så høj grad for at fremme nye produkter, er nødvendigt. Det offentliges engagement kan bestå i at formidle kontakten til udlandet, samt opsøge og undersøge markeder for danske produkter.

Det nuværende meget høje almindelige renteniveau rejser behovet for specielle lån til industriens anlægsfinansiering til en lavere rente. For samfundsøkonomien er det imidlertid afgørende, at investeringen sker, ellers kan vi ikke på lidt længere sigt producere os ud af de nuværende balanceproblemer, men vil være henvist til at nedskære velstand og beskæftigelse.

Det offentlige bør også have mulighed for direkte at gå aktivt ind i private virksomheder eller i partnerskab med private virksomheder at starte produktion op på nye områder af samfundsøkonomisk betydning. Der må desuden skabes bedre muligheder for medarbejderovertagelse af eksisterende virksomheder.

Socialdemokraternes industripolitik er derfor:

- at fremme investeringer i de virksomheder, der eksporterer eller konkurrerer med importen ved rigelig og billig kapitaltilførsel,
- at støtte virksomhedernes forskning og produktudvikling,
- at fremme en øget indsats på det teknologiske område - især i de mindre og mellemstore virksomheder,
- at samfundet mere aktivt inddrages i eksportfremme for danske virksomheder,
- at det offentlige gennem indkøb og udviklingskontrakter i stadig højere grad fremmer udviklingen af dansk produktion og industri,
- at der gennem egnsudviklingslovgivningen tilstræbes en så alsidig erhvervsudvikling i hele landet som muligt,
- at samfundet direkte inddrages i egentlig 5

Vort arbejdsprogram

- produktion på områder af særlig samfundsøkonomisk betydning,
- at samfundsøkonomisk fornuftigt genbrug fremmes ved påbud, støtte og afgifter, og at genbrugsvirksomhed etableres i offentligt regie,
  - at der som et led i erhvervs- og beskæftigelsespolitikken gives støtte til medarbejderovertagelse af virksomheder,
  - at der nedsættes såvel et overordnet industripolitisk kontaktorgan som særlige branchemæssige råd med repræsentanter for erhvervene, deres medarbejdere og det offentlige med det formål løbende at drøfte generelle og specielle reformer i erhvervslovgivning og den førte erhvervs politik.

Socialdemokraternes landbrugspolitik

Socialdemokraterne vil arbejde for et selvhjulpet landbrug gennem sikring af de bedst mulige konkurrencevilkår i og udenfor Det Europæiske Fællesskab.

Derfor må traktatstridige nationale støtteordninger afskaffes i de enkelte medlemslande og der må arbejdes for en udvikling i den fælles landbrugspolitik og den nationale landbrugspolitik, der fremmer produktiviteten og understøtter den fortsatte strukturrationalisering i landbruget.

Socialdemokratiet vil bevare familiebruget som den overvejende driftsform gennem sikring af et udbud af landbrugsejendomme af en passende størrelse, der er økonomisk overkommelig for de unge landbrugere.

Det er derfor socialdemokraternes landbrugspolitik:

- at selvejet fastholdes som den dominerende ejerform, dog bør mulighederne for andelseje lettes,
- 6 at landbougdommen og unge i gartnerier-

- hvervet sikres rimelige startvilkår, samt at støtte- og skatteordninger, der letter generationsskiftet og likviditetsproblemerne for de nyetablerede jordbrugere, tilrettelægges på en sådan måde, at de ikke omsætter sig i forhøjelser af salgspriserne for landbrugs- og gartneriejendomme.
- at der gennemføres en generel ordning for jordskatter og kapitalvindingskat, der begrænser værdistigninger på al jord og fast ejendom og inddrager værdistigninger udover inflation, uden at hæmme generationsskiftet,
  - at generelle støtte- og skatteordninger for landbruget afvikles til fordel for yderligere formålsbestemte støtteordninger,
  - at den animalske produktion fremmes og at vilkårene for husdyrproducenterne lettes, således at der opnås en årlig stigning på mindst 3 pct., og at forarbejdningen af landbrugsprodukter her i landet forøges, idet begge dele vil styrke valutaandtjeningen og beskæftigelsen. Derfor er det nødvendigt, at samfundet – uanset de generelle begrænsninger, der er lagt på pengepolitikken – sikrer landbrugserhvervet lavt forrentede lån til anlægsfinansiering,
  - at fremme udviklingen af specialiserede landbrugsbedrifter og gartnerivirksomheder, der virker i nært samarbejde med forædlingsindustrien,
  - at forpagtningsreglerne styrker forpagternes interesse i at gennemføre investeringer i bedriften,
  - at en mere hensigtsmæssig arealfordeling opnås – bl.a. ved, at staten gennem jordkøb aktivt medvirker til samling af spredte jordtilliggende,
  - at de bedst landbrugsegne arealer ved den overordnede samfundsstyring af arealanvendelsen, så vidt muligt friholdes for anden anvendelse,
  - at samfundet fremmer produktivitetsstigningen i landbrug, skovbrug og gartneri, og

Vort arbejdsprogram

understøtter den ønskede udvikling ved en styrkelse af landbrugsforskning og -forsøg, og ved at sikre forskningsformidlingen og rådgivningen af landbruget.

Socialdemokraternes fiskeripolitik

Efter fiskerigrænseudvidelserne og indførelse af begrænsninger i fiskeriet i form af kvoter og tekniske reguleringsforanstaltninger er det afgørende for dansk fiskeri, at der gennem internationalt samarbejde, herunder gennem etableringen af en fælles EF-fiskeripolitik, arbejdes for at sikre fiskerimuligheder, der afspejler dansk fiskeris traditionelle betydning. Det bør sikres, at fangstbegrænsningerne udformes således, at udnyttelsen af havets ressourcer på længere sigt sker på den mest hensigtsmæssige måde under hensyntagen til fiskerierhvervets udøvere. Det er vigtigt, at der gennemføres en socialt afbalanceret strukturpolitik, der sikrer en tilpasning af fangstkapaciteten til de fremtidige fiskerimuligheder.

Ved øget forskningsindsats og intensiveret forsøgsfiskeri vil udnyttelsen af hidtil mindre kendte fiskearter kunne forbedres betydeligt og dette vil i sig selv lette fiskerierhvervets strukturproblemer.

Af hensyn til beskæftigelsen og valutaindtjeningen i fiskerierhvervet er det væsentligt at fremme anvendelsen af konsumegnet fisk og forædling af danske fiskeriprodukter.

Penge- og kapitalmarkedet

Kravet om en betydelig låntagning i udlandet til finansiering af vort meget store betalingsbalanceunderskud har fået lov til at bestemme det hjemlige renteniveau.

I realiteten er regering og Nationalbank afskåret fra at bruge det generelle renteniveau som effektivt instrument i den økonomiske politik, idet renten tvinges meget højt op af hensynet til betalingsbalancen.

Derfor er det nødvendigt at føre forskellige former for selektiv kredit- og rentepolitik, der kan sikre konkurrenceerhvervene forholdvis billig finansiering af anlægsinvesteringer, også udover hvad der kan skaffes ved direkte optagelse af finanslån i udlandet.

Samtidig må det konstateres, at selv en meget høj markedsrente ikke virker som effektiv regulator af opsparing og privat låneoptagelse, så længe de nuværende regler for den skattemæssige behandling af renter opretholdes, samtidig med at inflationstakten er på en halv snes procent pr. år. Samspillet mellem skatteregler og inflation betyder, at de højeste indkomster i realiteten præmieres for gældstiftelse og har vanskeligt ved at opretholde realværdien af en opsparing.

Grundforudsætninger for at skabe et rationelt finansieringsystem er således ændrede skattemæssige regler for renter, bekæmpelse af inflation og nedbringelse af det løbende underskud på betalingsbalancen. Disse forudsætninger kan tilvejebringes i nævnte rækkefølge, idet hvert skridt vil støtte det næste.

På kortere sigt vil socialdemokraterne sikre:

- at der føres en selektiv rente- og kreditpolitik, der støtter konkurrenceerhvervenes investeringer i danske arbejdspladser,
- at udlandslåntagningen til investeringsformål i størst muligt omfang samles hos det offentlige og videregives til erhvervene med begrænset valutakursrisiko for at styrke konkurrenceevnen,
- at der tilvejebringes størst mulig indsigt i private kapitaltransaktioner over grænserne,
- at den private låntagning til forbrug begrænses gennem en samlet styring af penge- og kapitalmarkedet, der også inddrager det grå, uorganiserede marked,
- at kreditgivningen samles i eksisterende erhvervsfinansierings-, realkredit- og pen-

7

Vort arbejdsprogram

geinstitutter, idet samfundsrepræsentanter gradvis kommer til at udgøre flertallet i disse institutters bestyrelser,
at placeringspolitikken for de store opsparende institutioner som pensionsfonde, -kasser og livsforsikringsselskaber bør indordnes under den samlede penge- og kreditpolitik, og at samfundet repræsenteres i ledelsen af disse institutioner.

Demokrati i erhvervslivet

Den økonomiske udvikling har samtidig betydet en stadig større magtkoncentration i dansk erhvervsliv.

Lønmodtagerne og samfundet er taberne i denne sammenhæng og der bør derfor arbejdes aktivt på samfundsindflydelse på alle planer. Dertil kommer øget analysearbejde af disse magtkoncentrationers arbejde og betydning for økonomien.

En gennemførelse af lønmodtagernes medejendomsret og den øgede indsigt i ejerforholdene i dansk erhvervsliv er nødvendige demokratiske fremskridt og vil være afgørende betingelser for forståelse af, at det offentlige skal gøre en massiv indsats for erhvervslivet.

Derfor mener socialdemokraterne:

at der må lovgives om obligatorisk og solidarisk medejendomsret gennem deling af virksomhedernes overskud og bidrag heraf til en fælles fond. Bidragene skal dog, når der opnås enighed mellem medarbejdere og ledelse, kunne forblive i en lokal virksomhedsfond i form af lønmodtager-ejet aktiekapital, der forvaltes af virksomhedens ansatte i fællesskab. Derved skabes et rygstød for udvidet lokal medbestemmelse og erhvervslivet sikres risikovillig kapital. De midler fra overskudsdelingen, som tilgår fællesfonden, kan bl.a. anvendes til fremme af nye initiativer i

dansk erhvervsliv, herunder også støtte af medarbejderovertagelse af eksisterende virksomheder,

at de senere års koncentration af ejendomsforholdene – herunder de i erhvervslivet multinationale selskabers styrkede position – kortlægges og danner baggrund for en lovgivning, der generelt styrker samfundets og forbrugernes indflydelse og sikrer den erhvervsøkonomiske politik fornøden gennemslagskraft,

at der i virksomheder med dominerende indflydelse på udviklingen eller hvor væsentlige samfundsinteresser står på spil, indsættes samfundsrepræsentanter i bestyrelsen,

at monopollovgivningen må moderniseres, så der kan ske udvidet kontrol med nye former for markedsføring og større kontrol med dominerende virksomheder, herunder anvendelse af rabat og bonussystemer. Monopolrådet bør gives en mere alsidig sammensætning med udvidet repræsentation for lønmodtagerne,

at medarbejdernes lovfæstede medbestemmelse i aktie- og anpartselskaber styrkes, andelsselskaber, kommanditselskaber, filialer af udenlandske virksomheder, private fonde og andre upersonlige selskabsformer m.v. reguleres ved særlig lovgivning, der sikrer samme offentlige regnskabsindsigt og samme medarbejderrepræsentation som i aktie- og anpartselskaber,

at samfundet gennemfører registrering af private fonde og der sikres repræsentation i bestyrelsen af private fonde, der behersker væsentlige erhvervsinteresser.

Forbrugernes stilling skal styrkes

Offentlige myndigheder og forbrugerorganisationer gør et stort arbejde for forbrugerbeskyttelse og forbrugeroplysning. Men der er fortsat behov for at styrke denne indsats.

Mange produkter og ydelser har ikke en kvalitet og brugsværdi, der svarer til hvad pris og reklame lader formode.

Den enkelte forbruger er en svag modpart til erhvervsvirksomhederne, boligudlejerne, forsikringsselskaberne, pengeinstitutterne og de offentlige myndigheder.

Mange forbrugere mangler tid, kræfter og muligheder for at udnytte deres forbrugsmuligheder på bedste måde. Konsekvenserne heraf kan f.eks. være unødigt belastet privatøkonomi eller usund kostsammensætning.

Derfor vil socialdemokraterne styrke forbrugernes stilling ved:

- at den danske levnedsmiddelindustri og forbrugsvareindustri opmuntres til at udvikle nye kvalitetsvarer af høj brugsværdi, f.eks. med et minimum af tilsætningsstoffer. Dette kan bl.a. ske gennem statslige udviklingskontrakter, som udformes i samarbejde med forbrugerorganisationerne. Et sådant produktudviklingsprogram vil også styrke den danske industris internationale konkurrenceevne og derved blive et vigtigt led i erhvervspolitikken,
- at forbrugerlovgivningen udformes således, at der gives forbrugerne mulighed for at foretage vurderinger og sammenligninger bl.a. ved, at der indføres obligatorisk og standardiseret deklARATION. VaredeklARATIONEN må ikke hindres af fabrikkationshemmeligheder,
- at forholdene indenfor dagligvarehandelen

med priskonkurrence i form af såkaldte »tilbud«
saneres,

- at der skabes rimelig let adgang til dagligvarebutikker og de vigtigste offentlige serviceydelser for hele befolkningen. Dette kan bl.a. ske ved, at dagligvarebutikken i tyndt befolkede egne får tillagt offentlige servicefunktioner,
- at forbrugerne beskyttes mod vildledende ændringer i allerede markedsførte varer og ydelser,
- at reklamens informative indhold søges fremmet,
- at reklamer for tobak og alkohol forbydes,
- at der gennemføres en skærpet lovgivning for produktion og godkendelse af lægemidler således, at lægemiddelreklamer erstattes af en informationsvirksomhed over for lægerne og forbrugerne under statslig medvirken,
- at der gennemføres en lovgivning om produktansvar,
- at forbrugernes retsstilling over for forsikringsselskaber og pengeinstitutter styrkes og forbrugerne sikres fyldestgørende oplysninger,
- at forbrugernes retsstilling ved kredittøb styrkes og forbrugerne sikres fyldestgørende oplysninger,
- at der oprettes en postgirobank som et alternativ til de private banker og sparekasser,
- at forbrugerarbejdet organiseres på en sådan måde, at det gennem en rationel og effektiv indsats og med et nyt økonomisk grundlag kan virke til størst mulig gavn for forbrugerne i alle landets egne,
- at Forbrugerrådets virksomhed styrkes,
- at forbrugerombudsmandens arbejdsområde udvides mest muligt. Særligt må forbrugerombudsmanden medvirke yderligere til sikring af åben og informativ markedsføring uden kønsdiskrimination,
- at der sker en koordinering af det danske forbrugerarbejde med det nordiske og inter-

Vort arbejdsprogram

at nationale faglige og politiske forbrugerarbejde, den af forbrugerne og lønmodtagerne ejede del af erhvervslivet udbygges på en sådan måde, at kooperationen fortsat kan udgøre et alternativ til privatdrift. Det bør vurderes, om de blandede selskabsformer – som man kender fra andre lande – med udbytte kan indføres i Danmark, således at statslig, privat og kooperativ kapital og ledelse kan samvirke til gavn for forbrugerne.

Socialdemokraterne vil styrke den forbrugeroplysning, der foregår i folkeskolen og i andre skoleformer, gennem radio, TV, oplysningsforbund og forbrugerorganisationer. Selv om en del af denne informationsvirksomhed i første omgang kun udnyttes af nogle forbrugere, spredes virkningerne ved eksemplets magt. Socialdemokraterne finder det meget værdifuldt, at nogle mennesker eksperimenterer med alternative produktions-, forbrugs- og livsformer. Socialdemokraterne mener, der skal gives det friest mulige spillerum for alvorligt mente eksperimenter af denne art.

Forsynings sikker energipolitik gennem planlægning og styring

Socialdemokraternes energipolitik går ud på at sikre, at det danske samfund under alle forhold kan fremskaffe de nødvendige mængder af energi, der er forudsætningen for at opretholde produktionen, beskæftigelsen og en vækst i livskvalitet. Det vil i denne forbindelse være et mål i sig selv at reducere sammenhængen mellem økonomisk vækst og væksten i energiforbrug.

10

Udviklingen på energiområdet har reduceret vores velstand, men vi kan – gennem en målrettet, fælles indsats – skabe løsninger, der reducerer vores afhængighed af importeret energi, især olie.

Socialdemokraternes energipolitik sigter mod følgende mål:

Internationalt:

- stabilitet i forsyningerne gennem et samarbejde mellem IEA- (Det internationale energiagentur) og OPEC-landene (De olieproducerende landes sammenslutning)
- særlig hensyntagen til udviklingslandenes energisituation
- skærpet kontrol med de multinationale selskaber i energisektoren.

Nationalt:

- øget forsynings sikkerhed gennem et direkte engagement fra samfundet i hele energisektoren
- en konsekvent økonomisering med energiforbruget gennem en langsigtet planlægning og styring
- en klargøring over de bidrag til forsyninger, der ligger i nye og vedvarende energiformer gennem en særlig forskningsindsats.

På dette grundlag vil socialdemokraterne arbejde for:

- at det internationale energisamarbejde udbygges. En egentlig styring og begrænsning af industrilandenes olieforbrug er nødvendig som forudsætning for et fast og stabilt samarbejde med OPEC-landene. Danmark må i såvel EF som i IEA aktivt virke for en fælles politik, der sikrer stabile tilførsler af energi og som tager særligt hensyn til udviklingslandenes situation på energiområdet,
- at kontrollen med de multinationale olieselskaber forstærkes,

Vort arbejdsprogram

- at det nordiske samarbejde på energiområdet udbygges. Fælles projekter, der vil være til gensidig gavn for de nordiske lande, bør gives meget høj prioritet, og vi bør være rede til at gå ind i industripolitiske samarbejdsarrangementer, hvor dette måtte vise sig at være en forudsætning for energisamarbejdet,
- at forsyningssikkerheden for det danske samfund sikres gennem et direkte statsligt engagement i hele olie-sektoren. Statens opgave bør spænde fra deltagelse i efterforskning og udvinding over import af råolie til raffinering, distribution og salg. Det statslige engagement i olie-sektoren må også omfatte de tilførsler, der bliver tale om fra Danmarks egen undergrund,
- at staten og el-værkerne i fællesskab tilrettelægger en indkøbspolitik på kulområdet sigtende mod en spredning af importen, i overensstemmelse med statens målsætning. Som et led i denne bestræbelse bør staten være positiv over for at gå ind i engagementer på kulmineområdet for at bidrage til forsyningssikkerheden,
- at samfundets interesser i højere grad end hidtil afspejles i vilkårene for efterforskning og udvinding af olie og gas på dansk sokkelområde. Der bør skabes baggrund for en moderne koncessionslovgivning svarende til, hvad der er gældende i vore nabolande, således at udgangspunktet helt klart er det, at råstoffer i Danmarks undergrund tilhører den danske stat og at samfundets behov til enhver tid danner grundlag for reguleringen af betingelserne for efterforskning og udvinding. På denne baggrund må koncessioner fremover i højere grad betragtes som tilladelser på linie med andre forvaltningsakter, der ikke kan sammenlignes med traditionelle kontrakter,
- at staten får mere direkte indsigt i og mulighed for kontrol med energi-sektoren. Samarbejdet mellem staten og el-værkerne må udbygges med udgangspunkt i, at elforsynings- og distributionsselskaberne skal være offentligt ejede selskaber, som driver virksomhed i henhold til koncession fra det offentlige. Det vil være af afgørende betydning for etablering af en troværdig lokalbrugerrepræsentation i elsektoren, at kommunerne sikres en placering, der i højere grad afspejler de brugerinteresser, som kommunerne naturligt repræsenterer. I lyset af udviklingen på dette punkt bør der gennemføres en statslig repræsentation i el-værkernes øverste besluttede organer. Dette kan danne baggrund for en udbygget koordination og en bedre harmonisering mellem el-værkernes og statens planlægning for så vidt angår udbygning, investering og forsyning med primær energi. På tilsvarende måde må olieraffinaderierne gøres til genstand for øget offentlig indsigt og kontrol – i første omgang gennem en lovgivning om at raffinaderivirksomhed i lighed med elproduktion alene kan drives i henhold til koncession, således at nye værker kræver tilladelse vurderet i en energipolitisk sammenhæng, at større ændringer skal godkendes og at der f.eks. vil kunne gives pålæg om særlig indretning af anlæggene.
- at bestræbelserne på at skabe en for befolkningen mere betryggende afklaring af problemerne omkring kernekraften fortsættes. Affaldsproblemerne samt sikkerheds- og miljøspørgsmål belyses yderligere. Spørgsmålet om indførelse af kernekraft i Danmark forelægges en socialdemokratisk kongres. En beslutning om indførelse af kernekraft kan afgøres af befolkningen ved en folkeafstemning,
- at varmeplanens hovedtanke om en rationel tilrettelæggelse af varmeforsyningen **11**

Vort arbejdsprogram

- fastholdes konsekvent i forbindelse med gennemførelsen af naturgasprojektet og udbygningen af kraft-varmeforsyningen rundt om i landet i 1980'erne. Ud fra et samfundsøkonomisk synspunkt skal også industrivirksomhedernes overskydende varme nyttiggøres og sammen med deres procesenergiforbrug og opvarmningsbehov drages med ind i den planlægning, der gennemføres i medfør af varmeforsyningsloven,
- at der arbejdes hen imod en udjævning af væsentlige forskelle i el- og varmepriserne,
- at naturgasprojektet søges udbygget hurtigst muligt til også at dække Midt- og Nordjylland,
- at der stiles mod en stærk forøget udnyttelse af de vedvarende energiformer. Vedvarende supplerende energiformer som sol, vind, biogas, jordvarme m.v. søges indpasset i kollektive varmeforsyningsanlæg både i naturgas- og i kraftvarmeområder og i de områder i landet, der ikke dækkes af disse opvarmningsmetoder. For så vidt angår anlæg baseret på vedvarende energiformer bør der fra samfundets side ydes særlig støtte inden for de områder af landet, der ikke dækkes af naturgas eller kraft-varme,
- at der generelt stiles imod at lette anvendelsen af vedvarende energiformer i praksis,
- at der over en længere årrække og på grundlag af en fastlagt plan udarbejdes krav til en højere isoleringsstandard i den eksisterende boligmasse,
- at der stilles krav til husholdningsapparater og andet udstyr med hensyn til energiforbruget,
- at afgiftssystemet indrettes med henblik på at stimulere besparelser på energiområdet,
- at der over en bred front søges udarbejdet et teknisk-administrativt grundlag for en styring af energiforbruget,
- at der i planlægningen på byudviklingsområdet og trafikalt lægges vægt på at fremme en udvikling i retning af lavere energiforbrug,
- at energiforskningen udbygges med særlig vægt på de områder, der har størst betydning i den aktuelle energipolitiske situation, idet der dog også må forskes på en række områder af mere langsigtet, grundforskningspræget karakter. Vedvarende energi bør på denne baggrund tillægges særlig vægt i forskningsaktiviteterne. Energiforskningen bør endvidere medvirke til at begrænse de miljø- og sikkerhedsmæssige gener ved energianvendelse og til at fremme udvikling af energiteknologier, som kan bidrage til at højne kvaliteten af de ydre omgivelser.
- Energiforskning bør følges op af bestræbelser på at inddrage dansk industris produktudvikling og markedsføring på dette område, hvor der efter alt at dømme ligger væsentlige vækstmuligheder fremover,
- at der på alle områder i energisektoren – ikke mindst på offshore-området – gøres en særlig indsats for inddragelse af dansk industri,
- at der – både for at stimulere til besparelser og for at fremme en bredere forståelse af de energipolitiske problemer i videre forstand – sættes stærkere på oplysning og uddannelse på energiområdet.

Beskyttelse af miljø og ressourcer

Vi har med en række reformer på miljøområdet – bl.a. miljøbeskyttelseslovgivningen, levnedsmiddellovgivningen, planreformer, arbejdsmiljøreformen og lovgivningen om kemiske stoffer og produkter – fået et bedre grund-

Vort arbejdsprogram

lag for at kunne føre en aktiv miljøpolitik – både på arbejde, i fritiden, på ernæringsområdet osv. Arbejdet med disse vigtige reformer er ikke slut. Der skal tages nye initiativer og foretages revisioner i takt med udviklingen i samfundet. Reformerne må ikke blive en sovepude, men skal være en spore til hele tiden at sikre befolkningens sundhedsmæssige og rekreative interesser.

Mens disse reformer først og fremmest har sigtet mod at udbedre de skader, der er sket på miljøet, vil de kommende års indsats på miljøområdet i højere grad søge at forebygge fremtidige miljøforringelser – bl.a. gennem planlægningen på hele området.

Vi må spare på de knappe ressourcer, bl.a. ved at indføre genbrug, hvor dette ud fra en samfundsmæssig vurdering er rimeligt.

Disse problemer kan ikke løses uden samfundsstyring. Samfundet må derfor gå ind i en nærmere vurdering af produkternes gavnlige og skadelige virkninger, både for den enkelte og for samfundet. Det er socialdemokraternes opfattelse, at en effektiv beskyttelse af forbrugerne mod sundhedsfarlige og skadelige produkter og en effektiv bekæmpelse af rovdriften på naturens ressourcer, nødvendiggør en øget samfundsmæssig produktvurdering.

Ressourcebeskyttelsen må også omfatte vort vigtigste råstof, nemlig landets areal. Derfor må vi planlægge f.eks. fritidsområder, produktionsområder (landbrug, industri m.v.), transportnettet og byområderne, så konflikter, f.eks. støj og anden forurening undgås, så naturværdier beskyttes og sådan, at de arealer, der medgår i den samlede arealhusoldning, udnyttes så effektivt som muligt.

Teknologivurdering

Vi ved, at den teknologiske udvikling forløber med uformindsket hast. Der eksisterer ikke i dag nogen samfundsmæssig kontrol og systematisk vurdering af indførelsen af ny tekno-

logi. Princippet er, at kun den teknologi, der er bevist skadelig – f.eks. for sundheden eller for fauna og flora – forbydes.

Vi bør iværksætte en nøje gennemgang af, på hvilke områder vi bør indføre en samfundsmæssig vurdering af ny teknologi som foruden miljømæssige hensyn også må tage hensyn til indvirkningen på de beskæftigelsesmæssige forhold.

På grundlag af den nye lovgivning om kemiske stoffer og produkter må vi arbejde frem mod en egentlig produktvurdering, som klarlægger produkternes gavnlige og skadelige virkninger. Den øgede produktvurdering skal føre til større tryghed for arbejderne i virksomhederne, for virksomhedernes naboer og for forbrugerne. Det er også nødvendigt med større åbenhed omkring brugen og produktionen af kemiske stoffer, og der er behov for et meget effektivt beredskab over for ulykker med kemiske stoffer.

Med gennemførelsen af en vurdering af såvel produkterne som teknologien vil vi få langt bedre muligheder for en samfundsstyring af den industrielle udvikling.

Friluftslivet

En anden side af ressourcebeskyttelsen er bevaringen af landskabelige værdier og et alsidigt dyre- og planteliv gennem naturfredning og offentlige køb af arealer til fritidsformål.

De senere års indsats på dette område må fortsættes og følges op af en mere aktiv indsats for at gøre rekreative områder tilgængelige for befolkningen. Der er brug for en aktiv friluftspolitik. Målet må være, at hele befolkningen kan bruge naturværdierne.

Socialdemokraterne vil arbejde for en udbygning af friluftsfaciliteterne gennem sikring og oprettelse af kolonihaver, campingpladser, feriebyer og andre former for feriecentre. Ikke mindst må der lægges vægt på at søge at be-

Vort arbejdsprogram

vare de eksisterende kolonihaver og at sikre varige kolonihaveområder i kommunernes planlægning.

Forbedring af byernes miljø

Miljøet i mange af vore byer er for dårligt. Trafikken har delt byerne op, givet utålelige støjforhold og for stor luftforurening. Der savnes lys og luft, sikkerhed og udfoldelsesmuligheder, ikke mindst for børn, unge, gamle og handicappede.

I de sidste 20 år er der lagt store investeringer i nye byområder, mens de eksisterende byområder i alt for høj grad er blevet forsømt med det resultat, at byerne er blevet dårligere at bo i. Der må sættes ind på at bevare de økonomiske, miljømæssige og sociale værdier, som ligger i byerne. Der må gøres en samlet indsats for at sanere de forældede boliger, for at omlægge og begrænse trafikken, for at skaffe lys, luft og friarealer, og for at forbedre og modernisere boligerne, for at sikre sammenhæng i overskuelige enheder.

Arbejdet med sanering, byfornyelse og bevaring af bymiljøer må koordineres. Saneringspolitikken må afløses af en byforbedringspolitik. Derfor må vi have en samlet lovgivning herom.

En langsigtet og sammenhængende trafikpolitik

Udformningen af trafikpolitikken må ske under hensyntagen til landets forværrede økonomiske situation, herunder især de stærkt forøgede energipriser.

14 Det bør derfor ved trafikplanlægningen – som på en række andre områder i samfundsøkonomi-

mien – være et overordnet hensyn, at man tilgodeser mulighederne for energibesparelser – og dermed valutabesparelser – samt søger at mindske vor afhængighed af olien.

Samtidig bør det sociale sigte i trafikpolitikken fastholdes med speciel hensyntagen til de svage befolkningsgrupper.

Det offentlige må derfor aktivt søge at påvirke både det samlede trafikbehov samt dets fordeling på forskellige trafikformer.

Trafikpolitikken må ses i nøje sammenhæng med den øvrige fysiske og økonomiske planlægning.

Ved planlægning af boliger, erhvervsområder og rekreative områder bør der tages hensyn til dels mulighederne for at begrænse det samlede trafikbehov, dels til at dette i videst muligt omfang kan ske kollektivt.

Den økonomiske situation i begyndelsen af 1980'erne skærper kravene til en hensigtsmæssig prioritering af udgifterne og kræver, at det offentlige mere offensivt tager hånd om trafikplanlægningen.

En række hensyn taler til fordel for en fortsat omlægning af det offentlige trafikudgifter, således at en større andel anvendes på den kollektive trafik og på cykel- og gangtrafikken:

Energiforbruget ved kollektiv trafik vil i gennemsnit være lavere end ved individuel trafik.

For jernbanerne vil der herudover ved overgang til el-drift være mulighed for at frigøre sig for afhængigheden af olie.

Miljøhensyn, såvel røg- som støjforurening, må generelt tillægges stadig større vægt.

Antallet af trafikulykker, der allerede er faldet noget – bl.a. som følge af hastighedsgrænser – må bringes længere ned gennem en fortsat indsats for større trafik-sikkerhed. Der må stilles større krav til personbeskyttende foranstaltninger i den private og den kollektive trafik, såvel om-

Vort arbejdsprogram

kring trafikanter som omkring trafikmidler og trafikantlæg. Udover at man herved undgår en række menneskelige lidelser, kan samfundet spare betydelige beløb til hospitalsudgifter etc.

For persontrafikken tilkommer endvidere et socialt hensyn.

De stærkt øgede udgifter til individuel biltransport gør det påkrævet, at man i videst muligt omfang tilbyder befolkningen en kollektiv transportmulighed, herunder transport mellem hjem/arbejde.

Den kraftige tilgang af passagerer til den kollektive trafik understreger dette.

Både på persontrafikken og på godstrafikkens område er biltransport dog fortsat stærkt dominerende og tegner sig for størstedelen af den samlede trafikmængde. En omlægning vil kun kunne ske over en længere periode. Derfor er det vigtigt – ud fra de ovennævnte synspunkter – at få påbegyndt en sådan omlægning.

For at sikre den bedst mulige udnyttelse af de begrænsede investeringsmidler bør der ske en koordinering af investeringerne i alle former for kollektiv trafik.

Der bør ligeledes ske en samordning med hensyn til driften.

Ved prioriteringen mellem forskellige former for kollektiv trafik bør der tages hensyn til virkningen på energiforbruget.

Forholdene for trafik til fods og på cykel må generelt forbedres, herunder må især sigtes på større sikkerhed for børn og ældre.

Udover en omlægning af det offentlige trafikudgifter til fordel for den kollektive trafik bør også takstpolitikken og administrative indgreb være virkemidler.

Det må tillægges afgørende betydning, at der udformes en sammenhængende og langsigtet trafikpolitik efter de skitserede retningslinier.

Herigennem kan man opnå en fortsat afdæmpning af væksten i personbiltrafikken.

På godsområdet gælder ikke samme sociale

hensyn som for persontrafikken. Ud fra energipolitiske synspunkter bør det dog tilstræbes, at en større del af godstransporterne sker med jernbanerne. Dette hensyn vil få øget vægt i takt med jernbanernes elektrificering.

Som midler til gennemførelse af denne trafikpolitik kan nævnes:

- at omlægningen af de offentlige udgifter til trafikformål fastholdes, således at mere bruges på den kollektive trafik,
- at elektrificeringen af DSB's hovedstrækninger bør fremskyndes. Herved sikres et transportsystem, der kan fungere under en eventuel olieforsyningskrise. Endvidere spares betydelige beløb i fremmed valuta ved overgang fra dyrere olie til den billigere el-drift,
- at der ud fra energi- og valutapolitiske synspunkter sker en udbygning af jernbanetrafikken,
- at jernbanepersontrafikken opretholdes på de eksisterende baner og genoptages på eksisterende godsbanelinier, når det er hensigtsmæssigt ud fra en samfundsmæssig helhedsvurdering,
- at jernbanegodstrafikken især ud fra energipolitiske synspunkter sikres en større andel af den samlede godstrafik,
- at der sker en samordning af jernbanedriften mellem DSB og privatbanerne, herunder værksteder, fælles indkøb af materiel m.v.,
- at der sker en udbygning af den kollektive trafik – herunder også gennem de amtskommunale trafikselskaber,
- at takstpolitikken for kollektive transportformer samt afgifter på personbiltrafikken udformes således, at der ligger en tilskyndelse til at benytte kollektiv trafik,
- at anskaffelse af nyt materiel til udbygning af kollektiv trafik – i takt med den stigende passager-tilgang sikres. Det bør undgås, at kapacitetsgrænser indenfor den kollek-

15

Vort arbejdsprogram

- tive trafik hindrer eller bremser en fortsat overgang hertil fra den individuelle trafik,
- at bustrafikken udbygges især med henblik på, at der kan tilbydes flest mulige mennesker transportmulighed mellem hjem og arbejde. Bustrafikken skal sikres bedre forhold på det eksisterende vej- og gadenet,
- at forsøg med og igangsættelse af nye former for kollektiv trafik især i tyndt befolkede områder skal støttes,
- at kollektive transportmidler forbedres, så de bliver nemmere at bruge for familier med børn, ældre, cyklister etc.,
- at der i videst muligt omfang gennem integrering sikres de handicappede rimelige transportmuligheder også med hensyn til anvendelse af de nyeste tekniske landvindinger på disse områder,
- at der fortsat indføres begrænsninger for biltrafikken, herunder foranstaltninger, der sikrer beboelsesområder og bymidten mod unødigt trafik, f.eks. ved etablering af legegader, stilleveje o.l.,
- at der anlægges omfattende, sammenhængende sti-systemer for cyklister og fodgængere samt at der etableres skilleveje og opholds- og legearealer efter den nye færdselslov,
- at der sker en samordning af færgedrifter, eventuelt gennem en koncessionsordning, således at man undgår fejlinvesteringer,
- at antallet af indenlandske flyruter skal ses som et led i en samlet planlægning med en forbedret togtrafik i lyset af den ændrede energipolitiske situation,
- at den offentlige kontrol skærpes med anlæg og benyttelse af flyvepladser beregnet for den private flytrafik,
- at der som hovedregel stiles mod fuld samfundsmæssig omkostningsdækning for godstrafikken på lastbil. Dette kan f.eks. ske gennem km-afhængige afgifter, der
- 16

- pålægges såvel indenlandsk som udenlandsk lastbiltrafik,
- at der tilstræbes en fortsat rationalisering af vognmandsrutenettet samt at banernes, postvæsenets og fragtmændenes pakke- og stykgodssystemer effektiviseres og samordnes.

Større lighed i boligstandard og boligøkonomi

Der er i dag skabt gode boligforhold for en meget stor del af befolkningen, og Danmark har i international målestok en meget høj boligstandard.

Der eksisterer imidlertid fortsat store uløste boligproblemer – først og fremmest af social og fordelingsmæssig art. Samtidig har knappheden på ressourcer og de stærkt stigende energipriser skærpet opmærksomheden omkring boligernes udformning og indretning. Derfor vil socialdemokraterne styre den boligpolitiske indsats med større lighed i boligstandard og boligøkonomi som målsætning.

Ulighed mellem ejere og lejere og mellem ejere med høj og lav indkomst må angribes. Kapitalgevinster må begrænses, og husejere med høj indkomst skal ikke via skattereglerne gives lavere boligudgift end husejere med lav indkomst. Fjernelse af disse skævheder er forudsætningen for reel frihed ved valget af boligform.

Løsning af sociale og fordelingspolitiske problemer kræver at det sociale og regulerede boligmarked bevares og udbygges. Kun herved sikres en tilfredsstillende boligstandard for de indkomstsvage grupper i boligmiljøer med forskellige sociale grupper.

Der må således lægges afgørende vægt på forbedringer af de eksisterende boligområder. Omkring en fjerdedel af befolkningen bor for dårligt og det er de dårligst stillede. En meget væsentlig del af ressourcerne skal derfor sæt-

Vort arbejdsprogram

tes ind på en socialt afbalanceret byfornyelsesindsats.

De dårligste boliger og boliger, som spærrer for lys og luft, skal rives ned. Men de fleste boliger kan bevares og skal forbedres, isoleres og gøres tidssvarende. Samtidig er det vigtigt generelt at forbedre kvaliteten i de ældre byområder ved trafiksaneringer, forbedringer af friarealer og forbedring af offentlig og privat service i områderne.

Byfornyelsen sikrer også mindre energiforbrug i ældre ejendomme ved gennemførelse af energibesparende arbejder. Og denne indsats bør efterhånden følges op af offentlige krav til isoleringsstandard m.v. også i eksisterende bygninger.

Skærpede energisparekrav må føre til, at der sættes specielt på bebyggelses- og boligformer, som økonomiserer bedst med ressourcerne.

Det er socialdemokraternes mål at sikre en stabil boligproduktion afpasset efter en samfundsmæssig plan, der tager sit udgangspunkt i befolkningens behov for tidssvarende boliger. Boligbyggeriets finansieringsregler skal indrettes med henblik på en sådan samfundsmæssig styring og skal samtidig sigte imod overkommelige boligudgifter, som kan betales af lønmodtagere med lave og jævne indkomster, ved indflytning i nybyggeriet og en harmonisk udvikling over tiden, så de generationsbestemte uligheder på boligmarkedet fjernes.

I boligerne må sikres den størst mulige medindflydelse ved et konsekvent gennemført boerdemokrati i alle boligformer. Det bør tilstræbes, at private udlejningsejendomme omdannes til spekulationsfrie andelsboliger eller almennyttige boliger.

Socialdemokraterne vil arbejde for udformning af bysamfund med et varieret udbud af boliger for forskellige husstande, som inden for en overskuelig afstand rummer skoler, institutioner, arbejdspladser, indkøbsmulighe-

der og adgang til rekreative områder og fritidsaktiviteter. Målet er at skabe levende og vel fungerende bysamfund, som kalder på beboernes aktivitet og fællesskab.

Forudsætningen herfor er bedre planlægning, herunder støtte til eksperimenter med nye bolig- og byformer. Planlægningen må også støttes ved offentligt eje af jord til boligformål, og i regionplanlægningen må sikres et varieret byggeri i alle kommuner, så skellene mellem rige og fattige kommuner udviskes.

Socialdemokraterne vil derfor arbejde for:

- at styringen af byggeriets geografiske fordeling sker via regionplaner inden for landsplanlægningens rammer, herunder også ved fordeling af kvoter for henholdsvis ejer- og udlejningsboliger i de enkelte kommuner,
- at overdragelse af offentligt ejet jord til andre på lejevilkår fremmes,
- at byudviklingen gennem jordkøb og ekspropriation kommer til at ske på offentligt ejet jord,
- at der gennemføres en offentlig reguleret finansieringsordning, som sigter på en ligestilling af ejere og lejere, overkommelige startudgifter og en hensigtsmæssig fordeling af boligudgifterne over livsforløbet,
- at der gennemføres en forøgelse af det almennyttige nybyggeri for at undgå ny boligmangel, sikre erstatningsboliger ved byfornyelse og fastholde de sociale mål for den samlede boligpolitik,
- at det almennyttige byggeri sikres muligheder for opførelse af tilstrækkeligt store og gode familieboliger,
- at ungdomsboliger opføres til en leje, der er overkommelig for de unge og i tilstrækkeligt antal. Ungdomsboligerne bør integreres i det almennyttige byggeri,
- at der åbnes mulighed for, at almennyttige institutioner og kommuner kan opkøbe

17

Vort arbejdsprogram

- ældre ejendomme til indretning af ungdomsboliger,
- at ældre og handicappedes boligproblemer så vidt muligt søges tilgodeset ved støtte til indretning af såvel eksisterende som nye boliger til dette formål,
- at der sikres tilstrækkelige økonomiske ressourcer til gennemførelse af den socialt afbalancerede byfornyelse,
- at byfornyelsen gennemføres med offentlig finansieringsstøtte efter principperne for nybyggeriet, så de hidtidige beboere kan blive boende til en rimelig leje efter forbedringer. Det må hindres, at private grundejere får gevinster som følge af offentlig støtte til byfornyelse. Når lånene til en ejendoms fornyelse er afviklet, må den hertil anvendte del af huslejen tilfalde samfundet til brug for andre byfornyelsesopgaver,
- at beboerne sikres en reel medindflydelse på byfornyelsen, og at beboerne sikres den fulde værdi af den offentlige støtte til byfornyelsen,
- at byfornyelsen styres og koordineres af det offentlige, så der sikres boligforbedringer af kvalitet og en planlægning af sammenhængende kvarterforbedringer,
- at yderligere udstykninger af ejerlejligheder i den eksisterende boligmasse forhindres, og at salg af allerede udstykkede, men endnu ikke solgte ejerlejligheder, søges begrænset ved en betydelig skærpelse af beskattningen af de hidtidige ejeres fortjeneste ved salg,
- at der skabes udvidet ekspropriationsret for det offentlige med henblik på kommunale eller almennyttige overtagelser af private udlejningsejendomme i byfornyelsesområderne,
- at der gives lejerne i privat udlejningsbyggeri bedre muligheder for at overtage deres boliger til en rimelig pris og med en rimelig udbetaling ved dannelselse af spekulations-
- 18

- frie andelsboligforeninger,
- at lejerne sikres imod urimelige og vilkårlige huslejberegninger ved indførelse af huslejekontrol i privat udlejningsbyggeri overalt i landet,
- at beboerdemokrati og lejernes rettigheder styrkes, herunder at lejerne sikres imod urimelig behandling af private husejere ved adgang for det offentlige til at fratage husejere retten til at administrere, hvor lovgivningen overtrædes og hvor hensynet til lejerne tilsidesættes,
- at der gennemføres en forenkling af bygge-lovgivningen, byggesagsadministrati-onen, reglerne for handel med ejendomme og belåning, så unødigt bureaukrati og unødige omkostninger undgås.

Beskæftigelse til alle, solidarisk lønpolitik, medindflydelse og medejendomsret

Målet for socialdemokraternes arbejdsmarkedspolitik er at sikre arbejde til alle, og at sikre alle ansatte en reel indflydelse på deres arbejdssituation. Den solidariske lønpolitik må fastholdes. Utryghed i ansættelsen og dårligt arbejdsmiljø modvirkes gennem en styrkelse af de ansattes og deres faglige organisationers medindflydelse og indførelse af kollektiv medejendomsret for lønmodtagerne.

Derfor ønsker socialdemokraterne i et tæt samarbejde med lønmodtagernes organisationer:

- at samfundet fortsætter og udbygger den aktive beskæftigelsespolitik med hovedvægten på en målrettet erhvervs politik,

Vort arbejdsprogram

- besparelser på energiforbruget parret med udnyttelsen af nye energikilder, samt direkte arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger. Som et led i beskæftigelsespolitikken må der gennemføres muligheder for offentligt engagement i produktionen. Derfor er det uomgængeligt nødvendigt at fastholde beskæftigelsesplanerne som et element i de kommende års arbejdsmarkedspolitik og økonomiske politik,
- at målsætningen om en bedre fordeling af den eksisterende arbejdsmængde fastholdes. Efterlønsordningen var et stort fremskridt og skal opretholdes. Det bør undersøges om ordningen kan udbygges med en deltids-efterlønsordning, der tillader de ældre en mere gradvis tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet. Ligeledes bør der gennemføres en rammelovgivning om afspadsering af alt overarbejde tilpasset de kollektive overenskomster. Udover en almindelig nedsættelse af arbejdstiden vil ordninger vedrørende forbedret barselsordning og indførelse af den betalte uddannelsesfrihed for beskæftigede lønmodtagere være nødvendige bidrag til en mere solidarisk fordeling af arbejdsmængden,
  - at de ansatte sikres medbestemmelse og medejendomsret gennem virkeliggørelsen af det økonomiske demokrati på grundlag af en solidarisk overskudsdeling,
  - at de ansatte – med fuld respekt for aftalesystemet på arbejdsmarkedet og de resultater, der kan opnås gennem kollektive aftaler – sikres tryghed i ansættelsen, navnlig hvad angår beskyttelse mod usaglige afskedigelser, indførelse af ny teknologi eller ved større strukturændringer i virksomheden,
  - at alle ansatte får mulighed for adgang til betalt uddannelsesfrihed,
  - at mænd og kvinder sikres lige ret på arbejdsmarkedet, og at arbejdsformidlingen sammen med arbejdsmarkedets organisationer yder en særlig indsats for at fjerne kønsbarriererne på arbejdsmarkedet. Ved offentlige erhvervs- og beskæftigelsesfremmende foranstaltninger bør der tages et særskilt hensyn til arbejdskraftens kønsmæssige fordeling,
  - at arbejdsformidlingen udbygges med inddragelse af de faglige organisationer og med en øget åbenhed fra virksomhedernes side og en forstærket opsøgende virksomhed, således at tilpasningsproblemer på arbejdsmarkedet løses hurtigt,
  - at indsatsen mod ungdomsarbejdsløsheden forstærkes. Alle unge skal garanteres ret til en kompetencegivende uddannelse – herunder EFG-uddannelsen – eller til en varig beskæftigelse,
  - at arbejdsmarkeds- og erhvervsuddannelserne udvides kraftigt. Det skal ske gennem en omfattende udbygning af de erhvervsfaglige grunduddannelser. Virksomhederne bør i denne forbindelse forpligtes til at oprette det nødvendige antal praktikpladser,
  - at der gennemføres bedre muligheder for beskyttet beskæftigelse på offentlige og private arbejdspladser for fysisk og psykisk handicappede,
  - at selvstændige A-kasser bevares i tilknytning til de faglige organisationer som et værdifuldt led i arbejdsmarkedspolitikken,
  - at arbejdsmiljøarbejdet forstærkes. Der lægges herunder vægt på en styrkelse af den interne sikkerhedsorganisations kompetence overfor virksomhedernes beslutninger, sikkerhedsrepræsentanternes uddannelse og en gradvis udvidelse af Beredts sundhedstjenesten. Endvidere bør arbejdstilsynet udbygges på det lokale plan – også for at styrke det interne sikkerhedsarbejde. Endelig bør der oprettes lo-

Vort arbejdsprogram

- kale arbejdsmiljønævn sammensat af repræsentanter for de stedlige arbejdsmarkedsorganisationer,
- at der fastlægges sundhedsmæssigt forsvarlige grænseværdier, herunder for kemiske stoffer, samt at princippet fastholdes om altid at anvende det mindst farlige stof i en arbejdsproces,
  - at arbejdsmiljøet skal sikres og forbedres, så sundhedsskadelige påvirkninger undgås og skader på arveanlæg og fostre forhindres,
  - at der i sygehussektoren i alle amter opbygges arbejdsmedicinske klinikker,
  - at der - på grundlag af de kollektive forhandlinger på arbejdsmarkedet - gennemføres en hårdt tiltrængt, markant forbedring af Arbejdsmarkedets Tillægspension,
  - at undervisningen og forskningen i arbejdsmarkedsproblemer styrkes.
- Samtidig fortsættes kampen for bedre arbejdsvilkår med hensyn til arbejdstid, ferie, mere ligelige og solidariske lønforhold, øget tryghed og uddannelse og reel indflydelse på arbejdets tilrettelæggelse for de ansatte - både gennem de kollektive overenskomster og initiativer vedrørende lovgivningen.

Nye veje i skattepolitikken

Stor offentlig aktivitet er en forudsætning for befolkningens velfærd, erhvervslivets udvikling og høj beskæftigelse i et moderne industrisamfund.

Kontante indkomstoverførsler og offentlige gratsydelsler er de mest effektive instrumenter til at sikre mere lige økonomiske vilkår for alle grupper.

- 20 En progressiv indkomstskat, socialt afbalancerede afgifter og skatter på jord og ejendom,

formue og selskabsoverskud skal fremskaffe de nødvendige offentlige midler. Tilliden til skattesystemet og befolkningens accept af en høj samlet beskatning forudsætter, at skatteopkrævningen sker enkelt og forståeligt og at skattebyrdernes fordeling er retfærdig. Indkomstskatten i den nuværende udformning opfylder ikke disse krav. Størsteparten af de samlede skatter og afgifter tilvejebringes over indkomstbeskatningen. Men opkrævningen sker på et grundlag, der udhules, fordi der har udviklet sig mange former for skatteundvigelse. Især blandt de økonomisk stærke grupper, der var tiltænkt de største byrder i det progressive skattesystem, udnyttes fradragsmulighederne kraftigt, og der er hos dem en særlig høj andel af lavtbeskattet naturalieindkomst og ubeskattede formuegevinster.

Det er derfor socialdemokraternes skattepolitik:

- at indkomstskatten forenkles og tilskyndelsen til skatteundvigelse mindskes ved at give den proportionale beskatning stærkt udvidet virkefelt. Det må tilstræbes, at langt den overvejende del af befolkningen kun beskattes med en procent på 40-45 af hele den skattepligtige indkomst,
- at indkomstbeskatningens grundlag udvides ved at beskære fradragsmulighederne og sikre mere realistisk værdiansættelse af værdien af egen bolig, af fri bil til rådighed og andre ikke-kontante indtægtskilder,
- at adgangen til at fradrage repræsentationsudgifter begrænses, og at kontrollen med disse udgifter skærpes,
- at progressionen i indkomstbeskatningen fortsat sikres, dels ved et personfradrag for alle og dels ved en højere skatteprocent af de højeste indkomster,
- at de ligningsmæssige fradrag, der bevares, gives så vidt muligt ens værdi uanset indkomstens højde gennem fradrag i skatten,

Vort arbejdsprogram

- at rentefradragsretten således efter en kortere overgangsperiode omlægges, så renteudgifter derefter alene giver en skatterabat med ca. 40 pct.,
  - at al indkomst for almindelige lønmodtagere beskattes endeligt og ved kilden og automatisk registreres hos skattemyndighederne uden efterfølgende selvangivelsespligt,
  - at den resterende del af sambeskatningen ophæves i sammenhæng med rentefradragsomlægningen. Dog bevares retten til overførelse af personfradrag mellem ægtefæller,
  - at staten ved reform af udligningsordninger og bloktilskud til kommuner og amtskommuner sikrer en mere ensartet indkomstskat i alle dele af landet og en bedre sammenhæng mellem skattetryk og lokalt serviceniveau,
  - at der indføres en virksomhedsskat, således at personligt erhvervsdrivende kan nøjes med selskabsskatteprocenten som skat af indtjening, der geninvesteres i virksomheden,
  - at skatteligningen effektiviseres for at begrænse unddragelse både af indkomsskat og moms. Samarbejdet mellem skattemyndigheder og moms kontrol skal derfor udbygges,
  - at der gennemføres beskatning af tilskrivning af renter og udbytter i hidtil skattefrie institutioner, herunder private fonde, pensionsfonde og -kasser og i forsikrings selskabernes præmiereserver samt på skattebegünstigede opsparingskonti,
  - at der skaffes midler til aflastning af den personlige indkomstbeskatning ved øget anvendelse af ejendomsbeskatning, samt at fradragsretten for disse skatter afskaffes, bortset fra erhvervs ejendomme. Der skal indføres undergrænse for kommunal og amtskommunal grundskyld og suppleres med statslig ejendomsbeskatning, der kan begrænse værdistigningerne,
  - at vurderingen af fast ejendom og andre formuegoder udføres med større præcision, så ejendoms- og formuebeskatningen virker retfærdigt. Mellem de almindelige ejendomsvurderinger hvert fjerde år foretages mekaniske reguleringer i takt med udviklingen i ejendomspriserne,
  - at værdistigninger på fast ejendom og aktier udover den almindelige inflation ved realisation må beskattes hårdt,
  - at spekulationsgevinster på pantebreve og obligationer beskattes effektivt,
  - at også arbejdsgiverafgifter vil kunne aflaste indkomstskatter – evt. som bidrag til finansiering af særlige arbejdsmarkedspolitiske reformer,
  - at forhøjelse af moms i begrænset omfang kan komme på tale til finansiering af en aflastning af indkomstskatten, men at det må kombineres med effektive sociale kompensationer,
  - at afgifter på energi og andre ressourcer anvendes i stigende omfang for at begrænse særligt valutabelastende forbrug og fremme genbrug.
- Ingen enkelt skatteform kan klare det moderne samfunds indtægtsbehov. Og intet skattesystem kan stå uændret i en længere årrække uden at medføre omgæelser, undvigelse og forvriddninger. Det er derfor nødvendigt til stadighed at tilpasse de samlede skatte- og afgiftssystemer og justere vægtfordelingen mellem indkomstskat og andre beskatningsformer.

Social tryghed, trivsel og fremme af folkesundheden er samfundets ansvar

Formålet med socialdemokraternes social-, sundheds- og familiepolitik er at skabe tryk-

21

Vort arbejdsprogram

hed og trivsel, at værne om familien og at fjerne de sygdomsskabende faktorer i arbejds-, bolig-, trafik-, familie-, uddannelses- og fritidsmiljøet samt at fremme sundheden i alle befolkningsgrupper, og at sikre det enkelte menneske større udfoldelsesmuligheder individuelt og i fællesskab med andre.

I 1980'erne må indsatsen for at forbedre forholdene for de psykisk og fysisk handicappede øges.

På trods af de knappe ressourcer må vi undgå stagnation eller forringelser for de svageste stillede grupper. Derfor er det nødvendigt at indføre formue- og indtægtsregulering efter socialindkomstprincippet for ydelser i den sociale sektor.

Indtægts- og formuegrænserne må ikke være til hindring for at der kan tages individuelle hensyn. Det bør understreges, hvorledes forskellige produktionsforhold – herunder skifteholdsarbejde – påvirker de offentlige udgifter, og hvorledes virksomhederne kan bidrage til dækning af disse udgifter.

Familien

Det er vigtigt at alle mennesker har mulighed for at skabe et miljø, der giver tryghed og som udvikler den enkelte i et harmonisk og engageret forhold til andre. Det gælder uanset om man har valgt at leve i en traditionel kernefamilie eller i andre samlivsformer.

Den traditionelle kønsrollefordeling i familien har gradvis ændret sig. Målet er, at mænd og kvinder tager lige del i løsningen af opgaverne i arbejdslivet og i familielivet.

Kvinderne er på en række væsentlige områder ringere stillet end mændene. Kvinder udgør således den største gruppe af lavtlønnede og er også på uddannelsesområdet dårligere stillede. Det er nødvendigt at ændre på disse uligheder. Dette kan gøres med særlige foranstaltninger for kvinder. Og efterhånden som ligestillingspolitikken giver resultat, kan den lov-

givning, der sigter på at begunstige kvinder, ophæves.

Samtidig må det traditionelle kvindesyn ikke anvendes i reklameøjemed til skade for ligestillingen samt til skade for en kønsrollebevidst opdragelse af børnene.

Hjemmet har det største ansvar for, at barnet trives og udvikler sig harmonisk. Af hensyn til familiens trivsel og samværsmuligheder, bør der ved en kommende arbejdstidsnedsættelse arbejdes for indførelse af kortere daglig arbejdstid. For at give barnet den bedste start i tilværelsen og for at sikre den meget vigtige tidlige kontakt mellem forældre og barn, må barselsorloven udvides og forbedres. Målet må være, at den omfatter begge forældre. Forældrene må sikres mulighed for at få fri i forbindelse med børns sygdom.

I langt de fleste familier med børn har begge forældre udearbejde.

Dette stiller krav om fuld dækning for behovet for daginstitutioner og dagpleje, således at ingen på grund af manglende institutionspladser er afskåret fra at påtage sig arbejde eller søge uddannelse, og hvis standard og pædagogiske indhold må sikres i lovgivningen. Dagplejen bør være et tilbud til småbørn. Institutionernes og dagplejens pædagogiske tilbud skal planlægges, så de opfylder samfundets og forældrenes forventninger om, at børnene får de bedste betingelser for at udvikle sig. Forældrene må sikres indflydelse på institutionernes arbejde. Gennem en forbedret fripladsordning, søskenderabat og et beregningsgrundlag baseret på socialindkomsten, tilstræbes en socialt retfærdig forældrebetaling.

Samfundet må yde økonomisk tilskud til familier med børn, hvor husstandsindkomsten ligger under en af samfundet fastsat grænse. Opsøgende og forebyggende arbejde må styrkes, fordi de er væsentlige elementer i samfundets samlede indsats for at sikre, at børn har gode og sunde opvækstvilkår.

Vort arbejdsprogram

Boligmiljøet må udformes, så det virker befordrende for børnenes trivsel og på samværet mellem alle aldersgrupper.

Socialdemokraterne vil arbejde for at forbyde forældre korporligt at revse deres børn.

Voksenundervisningen skal indeholde tilbud som bibringer forældre den fornødne viden om børns psykiske og sociale behov.

Den stlgende fritid stiller krav om flere udfoldelsesmuligheder.

Det er et overordnet mål at fritidstilbud rettes mod familien som helhed.

Samfundets fritidstilbud må nå ud til alle og sikre den enkelte valgfrihed uden geografiske og sociale hindringer.

De psykisk og fysisk handicappedes muligheder for at tage del i samfundets fritidstilbud må forbedres.

De institutioner, der henvender sig til de unge, må integreres i samfundet bl.a. ved i det daglige arbejde at inddrage de unge i beslutningerne og dermed give dem indflydelse på deres egen situation.

De ældre, der ophører som erhvervsaktive, må sikres en meningsfyldt, tryk og økonomisk uafhængig tilværelse.

Det bør undersøges om de ældre kan få mulighed for gradvist, at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Samfundet må forstærke sin indsats blandt ældre for at lette den daglige tilværelse i eget hjem.

Folkepensionen skal gøres ens for enlige og samgifte, og pensionsniveauet bør hæves over en årrække. Det særlige personfradrag bør friholde enlige pensionister for skat af folkepensionen.

Folkepensionen bør omformes til en social grundydelse, der indtægtsreguleres.

Hjemmehjælp og hjemmesygepleje må udbygges og forbedres. Og de ansatte inden for dette område må have yderligere uddannelse således, at de kan løse flere problemer, der forekommer i hjemmene.

Ældre må på lige fod med andre have adgang

til at komme på rekreationshjem. Og der må være mulighed for at komme på plejehjem midlertidigt, enten for at vurdere, om man ønsker et mere varigt ophold på hjemmet, eller fordi en rask ægtefælle eller samlever midlertidigt er bortrejst eller har behov for at hvile ud efter en anstrengende arbejdsperiode.

For at udskyde tidspunktet for at flytte på plejehjem må der skabes mulighed for at yde økonomisk hjælp til ældre til forbedring og vedligeholdelse af ejerbolig. Hjælpen må gives med tilbagebetalingspligt, med sikkerhed i den pågældende ejendom. Lånet skal tilbagebetales, når ejendommen sælges eller udlejes til andre.

Pensionister, der bliver vanskeligt stillet på grund af store varmeudgifter, må sikres et direkte varmetilskud. Forskelsbehandling i forskellige kommuner må modvirkes ved, at de økonomiske tilskud fra staten udregnes, så man tager hensyn til de kommuner, der i særlig grad er belastet af pensionisters varmeudgifter.

For at forblive aktiv, at undgå isolation, og i øvrigt sikre at man længst muligt kan forblive i egen bolig, må samfundet bl.a. gennem op-søgende omsorgsarbejde tilbyde pensionister ophold på pensionisthøjskoler, rejser, kurser og anden meningsfyldt beskæftigelse.

Pensionister der har behov, må sikres tilbud om boligforbedring, telefon, tandpleje, ernæringsrigtig kost eller andet, der betyder, at man derved klarer sig i eget hjem.

Beskyttede boliger til pensionister må så vidt muligt spredes rundt om i den almindelige boligmasse.

Hvis sygdom eller svagelighed gør det påkrævet, må den pensionist der selv ønsker det, flytte på plejehjem.

På plejehjemmet må man skabe en hjemlig atmosfære. Kontakten med familien må udbygges og dette kan for eksempel gøres ved oprettelse af institutionsråd. Institutionsrådet skal arbejde for at skabe trivsel for beboerne

Vort arbejdsprogram

og give de ansatte og pårørende mulighed for at yde en aktiv indsats for de ældre.

Tilbud til ældre må aldrig være af en sådan art, at man derved skiller to ægtefæller eller et samlevende par mod deres ønske, fordi den ene ikke opfylder betingelserne for at modtage den pågældende hjælp.

For at beskytte pensionisten må der skabes klarere retsregler for, hvornår man uden samtykke kan overføres til et plejehjem.

Overflytning til psykiatrisk afdeling på hospital eller særligt plejehjem for sindslidende ældre må først ske, når overflytningen er drøftet igennem med de nærmeste pårørende.

Den lægevidenskabelige udvikling har skabt en berettiget frygt for, at livet forlænges, på et tidspunkt, hvor man ikke ønsker det og at man fratages retten til en værdig død.

Den ældre, der er i stand til at vurdere konsekvenserne af sin egen situation og som nu på grund af sygdom eller svagelighed ikke ønsker en unødvendig forlængelse af livet, må have mulighed for at bestemme, at han eller hun ikke skal overflyttes til hospital til behandling, men skal forblive på det plejehjem eller i det hjem, hvor han eller hun nu opholder sig. Et sådant ønske må under særlige formkrav kunne fremsættes overfor institutionens ledelse eller pårørende og derefter respekteres af lægerne.

Social- og sundhedstjenesten

Social- og sundhedstjenesten må i fremtiden opbygges således, at man med koordineret indsats kan løse såvel medicinske som sociale problemer samt forebygge problemernes opståen. Social- og sundhedstjenesten må placeres, så borgerne får en hurtig og effektiv hjælp.

I tilfælde af forbigående vanskeligheder må familiens hidtidige leveniveau sikres.

Ved vanskeligheder af mere varig karakter, f.eks. langvarig sygdom, strukturarbejdsløshed, alvorlige ulykkestilfælde m.v., må der ud-

over økonomisk bistand tilbydes revalidering, behandling og omskoling. Hjælpen må ydes på en sådan måde, at den stimulerer ønsket om at overvinde vanskelighederne.

Hvis hjælpeforanstaltningen gennem behandling, revalidering og omskoling, på trods af alle anstrengelser, ikke lykkes, må samfundet sikre en betryggende levestandard gennem pension.

Der må skabes mulighed for tilkendelse af pension efter sociale kriterier.

Enhver handicappet må sikres mulighed for at leve som andre og blandt andre. Handicappede, som af behandlingsmæssige eller beskyttelsesmæssige årsager må leve i institutioner, skal sikres menneskeværdige livsbetingelser, såvel i henseende til boligforhold som i henseende til beskæftigelse og underhold.

Familier, der vælger at beholde syge og handicappede i hjemmet, bør aflastes ved, at de syge og handicappede får mulighed for ind imellem at opholde sig på et aflastningshjem. Disse familier bør desuden støttes således, at økonomien ikke bliver en hindring for at kunne bevare og pleje den syge eller handicappede i hjemmet.

Gennem det nære samarbejde mellem sundhedstjeneste og socialtjeneste må der sættes ind med opsøgende arbejde med henblik på tidlig påvisning af tegn på sygdom, fejlplacering og dårlig trivsel. Der bør rettes tilbud til særlige risikogrupper, der som følge af arbejde, boligforhold eller social stilling er særlig udsat for helbredsforringende påvirkninger. Befolkningens viden om samfundets støttmuligheder skal sikres igennem en effektiv informationsvirksomhed.

Behandling, forebyggelse og oplysning om alkoholskader må udbygges og grundfæstes i lovgivningen. Der bør stilles de nødvendige midler til rådighed for forskning på området.

For at sikre befolkningen en effektiv, sikker og billig medicin og for at undgå overforbrug og misbrug af medicin samt at fremme udviklin-

Vort arbejdsprogram

gen af ny og bedre medicin er det nødvendigt, at samfundet får kontrol med produktionen og fordelingen af lægemidler.

Staten må engagere sig aktivt i et samarbejde med medicinalindustrien med henblik på at forebygge de multinationale koncerners dominans på dette samfundsmæssigt væsentlige produktionsområde.

Sygehusvæsenet må i højere grad end tidligere samordnes med det øvrige sundhedsvæsen. Hospitalernes ambulante service må fortsat udvides og med åbningstider uden for normal arbejdstid.

Ved undersøgelser og behandling af sygdomme må der ikke alene lægges vægt på de tekniske muligheder, men også tages hensyn til patientens egne ønsker og samlede sociale og psykologiske situation.

Der må i højere grad sættes på det forebyggende sundhedsarbejde.

Den kommunale tandpleje udvides til at omfatte alle fra 0 til 20 år. Gradvis bør den offentlige tandplejesektor udvides med hovedvægten lagt på forebyggende og opsøgende virksomhed.

Der må arbejdes hen imod, at den kommunale tandpleje overalt i landet foregår på kommunale tandklinikker.

En politik, der sikrer indvandrene ligestilling og en tryk tilværelse

Socialdemokraternes indvandrerpolitik bygger på respekten for mennesket og viljen til at skabe lige muligheder for alle. Den har til formål at skabe ligestilling med danske borgere på en række væsentlige områder, både hvad angår rettigheder og pligter. Ved indvandrere

forstås udlændinge, der lovligt bosætter sig her i landet.

Indvandrerpolitikken må sikre, at indvandrere optages og finder sig til rette i det danske samfund, ligesom indvandrere og danskere gensidigt må respektere hinandens kulturelle baggrund. En stor del af indvandrerne kom til Danmark op gennem 60'erne, hvor der var mangel på arbejdskraft.

Oftentimes kom indvandrerne hertil på grund af dårlige sociale forhold i deres hjemlande og de fleste indvandrere havde indtryk af, at Danmark var et samfund, der kunne tilbyde en god og tryk tilværelse.

De fleste indvandrere kom hertil med den klare hensigt, at de skulle tilbage til deres hjemlande efter et kortere eller længere arbejdsophold her i landet.

Erfaringerne viser imidlertid, at de allerfleste indvandrere varigt tager ophold med deres familier i Danmark.

Socialdemokraternes indvandrerpolitik må bygge på solidaritet og ansvar.

Indvandrerpolitikken må indeholde en række særlige foranstaltninger for at sikre størst mulig ligestilling.

Socialdemokraterne vil derfor arbejde for:

- at indvandrernes retsstilling styrkes. Udlændingeloven bør revideres bl.a. med henblik på en begrænsning af Fremmedpolitiets ansvarsområde. En række sagsområder, der ikke er af politimæssig karakter bør henlægges til en civil instans. Udvisning bør kun ske ved grov kriminalitet.
- at indvandrerne efter 3 års ophold i landet må sikres stemmeret og valgbarhed ved kommune- og amtsrådsvalg,
- at sprogundervisning og samfundsorientering har en sådan varighed, kvalitet og praktisk forløb, at hele familien finder sig til rette i det danske samfund. Et særligt

25

Vort arbejdsprogram

opsøgende arbejde må foretages overfor indvandrerkvinderne.

Oplysning om de danske samfundsforhold bør inddrage i det offentlige indsats med henblik på at gøre indvandrerne i stand til at anvende samfundets forskellige tilbud.

Voksenundervisningssystemet, bl.a. i radio og TV må sikre, at indvandrerne får mulighed for at skaffe sig almen faglig og politisk viden,

at det tilstræbes, at fremmedpoliti, offentlige myndigheder og institutioner tilknyttes personer med kendskab til indvandrernes traditioner, kultur og sprog,

at der i daginstitutioner, folkeskoler, ungdomsuddannelser gives indvandrerbørn og -unge de samme muligheder for trivsel og udvikling som danske børn.

I de skoler og daginstitutioner, hvor indvandrerbørn optages bør det tilstræbes at der tilknyttes tosprogede medarbejdere. Undervisningen i modtagerklassen eller på indførelseshold bør i videst mulig omfang varetages af lærere, der behersker elevernes sprog. Det tilstræbes, at børnene sikres en modersmålundervisning. I ungdomsuddannelserne bør de fornødne støtteforanstaltninger, sproglige såvel som økonomiske etableres for at skabe ligestilling med danske elever,

at en særlig arbejdsmarkedspolitisk indsats gøres for indvandrerne m.h.t. sprogundervisning, arbejdsformidling og arbejdsmarkedssuddannelse, således at der gives dem reelle muligheder for ligestilling på det danske arbejdsmarked,

at indvandrerne får mulighed for at bibeholde deres kulturelle og religiøse traditioner. Tilskud til deres kulturelle virksomhed, bl.a. bladvirksomhed, må sikres, og samtidig må det tilstræbes, at danskere og indvandrere får mulighed for fælles kulturel virksomhed.

Indvandrernes arbejde er kommet hele det danske samfund til gode. De problemer, der er opstået omkring indvandrerne skal løses ved solidarisk medvirken af alle. Derfor må der arbejdes med økonomisk udlig-ning for de kommuner, der i praksis skal løse de særlige indvandrerproblemer f.eks. ved ændringer i bloktilskuddene.

Socialdemokraternes indvandrerpolitik bygger på tolerance og frisind. Den tilstræber, at det danske samfund tilføres de kulturelle og menneskelige værdier, som indvandrerne kan tilføre vor kultur.

Uddannelsespolitik - et instrument for øget lighed og solidaritet

Socialdemokraternes uddannelsespolitiske måler:

at skabe lige uddannelsesmuligheder for alle,

at udvikle frie og selvstændige mennesker, der fungerer harmonisk i det moderne samfund,

at inspirere til at samarbejde og til at løse opgaver i fællesskab med andre,

at forberede til at fungere i et arbejdsliv, der er under stadig faglig og demokratisk udvikling,

at forberede til en tilværelse med stadig øgede fritidsmuligheder for personlig udfoldelse,

at engagere til kritisk og konstruktiv stillingtagen til samfundet og aktiv deltagelse i dets stadige omformning,

Vort arbejdsprogram

- at indvanderne får den fornødne undervisning i dansk sprog og i samfundsorientering, således at de som andre kan gøre brug af samfundets uddannelses- og kulturtilbud,
- at udvide kendskabet til andre kulturer og samfundsmønstre, så den enkelte frigøres fra traditionelle vurderinger i det vestlige samfund og bliver åben overfor mødet med hele verden.

Grunduddannelsen

Ud fra socialdemokraternes opfattelse af uddannelse som en afgørende forudsætning for at forbedre menneskets vilkår og for at kunne foretage gennemgribende ændringer i samfundets opbygning, må det påbegyndte reformarbejde til stadighed følges op af nye initiativer. Folkeskolen må nu videreudvikles lokalt blandt andet i retning af stadig større åbenhed over for det omgivende samfund. Skolens institutionspræg må nedbrydes. Der må desuden arbejdes for, at de sidste rester af deling i folkeskolen forsvinder.

Centralt i udviklingen af folkeskolen må være undervisningens indhold og arbejdsformer. Undervisningens indhold må tages op til formidstransmission og fagenes indbyrdes sammenhæng betones. Gennem en styrkelse af praktiske fag og metoder tilstræbes en bedre balance mellem den praktiske og teoretiske indlæring i folkeskolen. Der må lægges vægt på arbejdsformer, der styrker den enkelte elevs personlige udvikling og evnen til samarbejde. Faget arbejdskendskab gøres obligatorisk.

Folkeskolens daglige timedelte skema må ændres, så der i højere grad kan arbejdes med projekt- og problemorienterede forløb.

Der må arbejdes med en fortsat begrænsning af prøver i folkeskolen med henblik på deres totale afskaffelse.

Der må skabes en langt større sammenhæng

mellem folkeskolen, daginstitutioner og fritidsforanstaltninger for børn. Herunder må der i skolen sikres pædagogiske fritidstilbud især for de yngste elever.

Ungdomsuddannelserne

Uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår skal bygge på folkeskolens 9-årige grundskole og danne grundlag for fortsat uddannelse og for erhvervs-mæssig beskæftigelse.

De skarpe skel mellem de nuværende uddannelser på disse trin må udviskes og der må ske en samordning, både hvad angår struktur og indhold. Uddannelserne skal give alle en sådan undervisning, at ingen efter endt ungdomsuddannelse afskæres fra at gå ind i et videregående uddannelsesforløb.

Dele af uddannelsernes indhold skal være fælles for eleverne. I samtlige uddannelser skal der indgå en fælles kerne af fag, der har til formål at give eleverne baggrund for medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund. Samtidig skal der indgå fag, der kvalificerer til erhvervs-mæssig beskæftigelse og til videregående uddannelse. Fælles arbejds-metoder, problem- og projektorienteret undervisning skal indgå som et naturligt led, ligesom forholdet til arbejds-, fritids- og samfundslivet forstærkes.

Uddannelserne skal indrettes på en måde, der virker tiltrækkende på den gruppe af unge, der hidtil ikke har modtaget nogen uddannelse udover folkeskolens undervisning.

Periodisk, praktisk beskæftigelse skal indgå ikke blot som en del af erhvervsuddannelserne, men også som et led i de øvrige uddannelser.

Uddannelserne tilrettelægges således, at eleverne på visse stadier af deres uddannelsesforløb får mulighed for at afbryde deres uddannelse med en nærmere beskrevet kompetence. Eleverne skal kunne ændre deres valg under uddannelsen, hvis de ændrer sigtet med

27

Vort arbejdsprogram

deres uddannelse, med mindst mulig forlængelse af uddannelsesstiden.

Uddannelserne placeres lokalt, dels gennem anvendelse af allerede eksisterende institutioner, dels ved yderligere geografisk spredning. Der skal ikke tilstræbes en centralisering af uddannelsesstilbuddene i færre og større enheder.

Der må opbygges et smidigt styringssystem, hvor amtskommunerne inddrages i uddannelsernes fysiske planlægning, mens ansvaret for styring og dimensionering samt den faglige og pædagogiske planlægning fortsat ligger i Undervisningsministeriet i samarbejde med først og fremmest arbejdslivets organisationer.

Undervisningen i det 10.-12. uddannelsesår skal være vederlagsfri. Der skal gennem en støtteordning gives eleverne sådanne økonomiske vilkår, at ingen af økonomiske grunde afskæres fra at søge denne uddannelse.

Mesterlæren afskaffes og erstattes af EFG-uddannelserne.

Samfundet må vedkende sig sit medansvar også for den praktiske del af uddannelsen, dels ved at sikre, at der etableres praktikpladser på det offentlige arbejdspladser og dels ved nøje at overveje ethvert initiativ, der kan tages, for at det private arbejdsmarked opfylder sin forpligtelse til at etablere praktikpladser.

De unge, der vælger den erhvervsfaglige grunduddannelse, EFG, skal have løn fra uddannelsens påbegyndelse. Derved undgår man, at rekrutteringen af EFG-elever bliver økonomisk betinget. EFG-skolerne skal endvidere kunne yde særlig støtte til bogligt retarderede elever, således at sentudviklede elever kan få del i og kan gennemføre en uddannelse til gavn for dem selv og samfundet.

28 Uddannelserne af lærere til folkeskolen og til det 10.-12. uddannelsesår tages op til revision, blandt andet med henblik på en koordinering

af disse uddannelser og under hensyn til lærernes opgaver inden for det fremtidige uddannelsessystem.

Såvel grunduddannelsen som videreuddannelsen af lærere må udvikles med henblik på en fornyelse af undervisningens indhold og arbejdsformer, på et større kendskab til det omgivende samfund og de tilgrænsende uddannelser og på et udvidet pædagogisk samarbejde.

Videregående uddannelser

Det skal tilstræbes, at alle uanset uddannelsesmæssig baggrund sikres mulighed for adgang til en videregående uddannelse, eventuelt efter specielle studiekompetencegivende suppleringskurser.

Strukturen for de videregående uddannelser må ændres. Såvel for ældre som for nye uddannelsesinstitutioner må der arbejdes med en udvikling i retning af uddannelsescentre.

Disse uddannelsescentre må opbygges omkring basisuddannelser og med en følgende gradvis specialisering. Uddannelsescentrene skal give mulighed for en sammenhæng i kortere- og længerevarende uddannelser.

I sammenhæng med etableringen af de stadig mere nødvendige efteruddannelser må førstegangsuddannelserne afkortes. Der må samtidig arbejdes med ændring af styringen af de videregående uddannelser, således at der sikres en større koordinering og en effektiv styring. Den sociale skævhed i uddannelsesrekrutteringen er særlig udtalt i områder med ingen eller få uddannelsesinstitutioner. Man må derfor tilstræbe en ligelig geografisk fordeling af alle uddannelser, der ikke nødvendigvis skal henlægges til uddannelsescentre.

Voksenuddannelserne

Af særlig vigtighed er det at få skabt løsninger for uddannelsesproblemerne for de voksne.

Vort arbejdsprogram

De store uligheder på dette uddannelsesområde er veldokumenterede. Hertil kommer, at de mennesker som har de dårligste levevilkår på en række områder, også har den korteste uddannelsesbaggrund. Den nære sammenhæng mellem uddannelse og indflydelse gør det vigtigt med en uddannelsespolitisk indsats til gavn for disse grupper. Dette er ikke mindst vigtigt med de politiske udfordringer, vi står overfor i 80'erne.

Målet må være at gennemføre en lovgivning om betalt frihed til uddannelse, som sikrer ret til at deltage i uddannelse i arbejdstiden med løngodtgørelse samt ret til at vende tilbage til sit tidligere arbejde. Den enkelte må have ret til selv at vælge sin uddannelse, og der må gives mulighed for opsøgende virksomhed på arbejdspladsen.

En voksenuddannelsesreform må bidrage til at fordele den eksisterende arbejdsmængde på en mere hensigtsmæssig måde, således at understøttelsen under hensyn til de samfundsøkonomiske konsekvenser anvendes til finansiering af løngodtgørelsen under uddannelsesfriheden.

I øvrigt må de erhvervs-mæssige voksenuddannelser udbygges og sammenhæng med den faglige grunduddannelse sikres. Den almene voksenuddannelse må ligeledes udbygges og økonomisk sikres ligestilling med andre uddannelser.

De folkelige oplysningsorganisationer må sikres en central plads i voksenundervisningsbilledet. Der må gennemføres en forenklet administration, således at det frivillige folkeoplysningsarbejde fremmes.

De positive erfaringer med opsøgende virksomhed betyder, at dette arbejde må sikres mulighed for videreførelse.

De indvandrere, som ikke gennem folkeskolen eller anden uddannelsesinstitution får den fornødne undervisning i dansk og samfundsorientering, skal sikres en grundlæggende ud-

dannelse i disse fag.

Voksenundervisningssystemet, herunder radio og TV, må sikre, at alle - også indvandrere - får mulighed for at skaffe sig almen, faglig og politisk viden.

Socialdemokraterne vil arbejde for oprettelsen af et statsforlag til udgivelse af undervisningsmateriale.

Økonomi, medindflydelse og planlægning

Det er fortsat socialdemokraternes mål at arbejde for en fuld uddannelsesstøtte kombineret med pligten til at følge en fremadskridende uddannelsesplan.

Den nuværende uddannelsesstøtte er utilstrækkelig og finansieringsformen er urimelig.

Uddannelsesstøtten skal forbedres gennem en øget stipendietildeling. I takt med dette må en øget stipendietildeling i de første uddannelsesår efter folkeskolen prioriteres højst. De nuværende statsgaranterede banklån skal erstattes af statslån, der er rentefrie i studietiden.

En tilbagebetaling i forhold til den fremtidige indtægt bør overvejes.

Sammenhængen mellem uddannelsesstøtte og skattepolitikken undersøges med henblik på at få etableret en mere retfærdig fordeling af stipendietildelingen.

Samtidig må der snarest ske en afklaring af sammenhængen mellem ungdomsydelse, uddannelsesstøtten, arbejdsløshedsunderstøttelsen og hjælpen efter bistandsloven med henblik på at give alle økonomiske muligheder for at få en uddannelse efter folkeskolens 9. skoleår. Herunder må de økonomiske problemer, der er forbundet med voksenuddannelserne, afklares.

Bestræbelserne for at øge elever og andre uddannelsessøgendes medindflydelse på og medansvar for deres uddannelsessituation må forstærkes både lokalt og centralt. Dette sikres ikke blot ved lovgivning og lignende, 29

Vort arbejdsprogram

men i afgørende grad gennem en ændring af de daglige samarbejdsformer i den enkelte klasse eller på et undervisningshold. De uddannelsessøgende må have mulighed for bedre information om alle forhold af betydning for uddannelses- og erhvervsvalg. Uddannelsernes udbygning og indbyrdes sammenhæng må sikres gennem en aktiv uddannelsesplanlægning. Arbejdet med at koordinere alle uddannelsesområder under uddannelsesrådet må fortsætte.

Forskningen - et vigtigt redskab for et mere harmonisk og menneskevenligt samfund

Forskningen er et vigtigt redskab i arbejdet på at skabe et mere harmonisk og menneskevenligt samfund. Skal store samfundsproblemer løses, forudsætter det et grundigt forskningsarbejde både til at klarlægge problemerne, til at opstille løsninger og til at undersøge, hvordan reformerne virker i praksis. Ligeledes er en aktiv forskningsindsats en betingelse for opretholdelse af samfundets økonomiske velstand.

Socialdemokraterne vil både for grundforskningen og den anvendte forskning virke for:

- at sikre den umiddelbart samfundsgavnlig forskning betydeligt bedre forhold,
- at støtte den forskning, der styrker grundlaget for de kulturelle aktiviteter og derved bidrage til højnelse af kvaliteten i den menneskelige tilværelse,
- at fastholde og udbygge støtten til den teknologiske forskning og produktudvikling i erhvervslivet. Denne støtte bør være ledet af samfundets interesser,

- at fremme en bedre samfundsmæssig styring af den danske forskning gennem en forbedret planlægning og prioritering. Dette bør forenes med rationaliseringer og ændrede strukturelle opbygninger, som åbner muligheder for øget udbytte af de afsatte midler,
- at demokratiseringen af styret ved offentlige forskningsinstitutioner udstrækkes til dem alle og udbygges i forhold til brugerne,
- at fremme en øget forståelse mellem forskere og brugere på alle niveauer, herunder at forskningsresultater i et tilgængeligt sprog formidles ud til brugerkredse,
- at fremme og øge forskningen på genbrugsområdet.

Uden øget viden om forurenings- og miljøproblemer, familie- og socialpolitiske problemer, sygdomsbekæmpelse og grundlaget for de store samfundsinvesteringer, handles der ofte på et for usikkert grundlag, når politiske beslutninger skal træffes.

En afgørende opgave er en fortsat forskningsindsats i arbejdsmarkedets forhold med henblik på at skabe bedre livsbetingelser på arbejdspladserne. Erhvervsforskning behøver øget samfundsmæssig støtte, da den er en vigtig del af grundlaget for dansk konkurrenceevne.

Støtten til erhvervsforskningen må imidlertid indebære, at en større del af den gevinst, erhvervslivet derved opnår, føres tilbage til samfundet og lønmodtagerne gennem virkeliggørelsen af det økonomiske demokrati.

Øget støtte til den humanistiske forskning kan ske gennem institutioner, der både har pligt til at forske og formidle resultaterne til offentligheden.

Der må planlægges, så den bedst mulige anvendelse af forskningsmidlerne sikres, og således at hele befolkningen får udbytte af resultaterne.

Planlægningsrådet for forskningen skal til-

Vort arbejdsprogram

vejebringe grundlaget for både en kortsigtet og en langsigtet prioritering af ressourcerne. Derfor skal den centrale forskningsorganisation have udvidede planlægningsbeføjelser og udbygges.

Et vigtigt område for de kommende års planlægning er at udbygge et system, der råder bod på den skæve alders- og kønsfordeling ved universiteter og forskningsinstitutioner og derved sikrer den nødvendige personelle fornyelse.

Brugerne af forskningens resultater bør i fremtiden ikke blot være erhvervslivet og de statslige myndigheder, andre grupper må sikres de samme muligheder for at stille opgaver til forskningen. Det gælder arbejdspladser, faglige organisationer, lokale grupper og myndigheder, boligforeninger o.l. Forskningsresultater frembragt på offentlige laboratorier og institutter bør tilhøre det offentlige og udnyttelsesretten derfor administreres gennem de statslige og kommunale myndigheder.

Et vigtigt led i socialdemokraternes ønske om en langsigtet forskningspolitik er, at vi aktivt deltager i det internationale samarbejde; dette gælder også fordelingen af særlige forskningsopgaver i større sammenhænge end den nationale. Både på nordisk, europæisk og bredere internationalt plan er Danmark allerede nu engageret i et forskningsmæssigt samarbejde. Det bør yderligere forstærkes uden at hensynet til en samlet, kritisk prioritering af forskningsmidlerne i Danmark herved tilside-sættes.

Kulturpolitik, der skal sikre lighed mellem mennesker

Kulturpolitikken er et væsentligt led i den samlede politiske målsætning om lighed mellem mennesker.

Socialdemokraterne har altid kæmpet imod, at det ene menneske eller den ene gruppe kunne udnytte den anden, altså en kamp mod classesamfundets kulturelle og økonomiske uretfærdigheder.

Socialdemokraterne vil derfor arbejde for:

- at kulturpolitikken udformes i sammenhæng med ændringerne i samfundet og med åbenhed for nytænkning,
- at kulturpolitikken må sikre menneskelig ligestilling baseret på fællesskab og medbestemmelse,
- at der opnås større alsidighed i den kulturelle aktivitet, så også det folkelige kulturliv og amatørvirksomheden får bedre vilkår, og at ikke-etablerede kunstnere sikres arbejdslegater og projektstøtte,
- at kunstnere får mulighed for at arbejde som kunstnere, bl.a. ved, at staten i højere grad indkøber dansk kunst, gør film og teater til stabile arbejdspladser og i det hele taget sørger for rimelige vilkår for dem,
- at fremme det kulturelle demokrati og den enkeltes mulighed for at tage aktiv del i kulturelle aktiviteter i det lokale miljø,
- at lokale initiativgrupper får bedre mulighed for at igangsætte aktiviteter ud fra egne ønsker og behov,
- at der sikres den bedst mulige formidling af kunstneriske resultater, således at miljømæssige, økonomiske og geografiske skel nedbrydes for dermed at demokratisere adgangen til de kulturelle tilbud,
- at kunsten i alle dens udtryksformer og brugernes valg af kulturelle tilbud sikres uafhængighed af kommercielle særinteresser,
- at der skabes lige adgang til ny produktion, så enkelte befolkningsgrupper og klasseinteresser ikke har monopol på at ytre sig,
- at kulturstøtten administreres ikke blot ud fra kunstneriske men også ud fra sociale kriterier,

31

Vort arbejdsprogram

at der ved ansættelsespolitikken sikres en bedre kønsfordeling i mediefordelingen.

Radio og TV

TV's programlægning må tage hensyn til mulighederne for at udvikle samværet mellem børn og voksne.

Mulighederne for i øget omfang at realisere forventningerne til de store informations- og oplevelsesmedier, radio og TV, bør lægges til grund for en kommende revision af radioloven. Radiorådet bør gøres sagligt stærkt, bestå af færre medlemmer end for øjeblikket og være demokratisk repræsentativt.

Lovens bestemmelser må sikre sammensætning af ensartet og demokratisk valgte programråd i amterne, med repræsentationsret i radiatorådet og medbestemmelse og ansvar for lokal programvirksomhed. Og betyde en reel decentralisering af lytteres og seeres forhold til Danmarks Radios centrale ledelse og til provinstantenestens enkelte redaktioner.

Der bør fortsat være lovmæssige muligheder for ikke-kommercielt kabelfjernsyn, der kan give mindre geografiske områder en mulighed for et kommunikationsfællesskab.

Alle befolkningsgrupper og interesser bør komme til orde i radio og TV.

Det stadig større behov for uddannelse, herunder efteruddannelse og omskoling bør lægges til grund for en udbygning af ungdoms- og voksenundervisning i radio og TV's undervisningsprogrammer, som finansieres af staten. Radio- og TV-medierne på regional og landsbasis bør i vid udstrækning benyttes til informationsvirksomhed om lovgivningsarbejdet og dets konsekvenser.

Samtidig bør forbrugeroplysningen styrkes gennem radio og TV, ligesom indvandrere bør have mulighed for at skaffe sig almen og faglig viden gennem radio og TV.

32 Båndværkstedernes virksomhed bør udbyg-

ges til også at omfatte TV, således at der sker en større geografisk spredning.

Udnyttelsen af de statslige og kommunale investeringer i ITV-udstyr koordineres amtsvis, og der etableres, evt. i tilknytning til amtscentralerne for undervisningsmidler, lyd- og ITV-studier samt udlån af udstyr for produktion af radio- og TV-udsendelser. Tilsvarende udstyr på institutioner skal under givne betingelser kunne lånes af borgerne i lokalsamfundet.

Radio og TV skal fortsat underbygge musiklivet og medvirke til at udvikle musikinteresse og musikforståelse. Danmarks Radio bør have mulighed for at producere grammofonplader, kassettebånd og videobånd. For at give hele landet mulighed for at opleve Det kongelige Teaters og andre teaters produktioner, bør egnede forestillinger transmitteres i TV.

Der bør sikres et snævert nordisk TV-samarbejde til fremme af nordiske samproduktioner og nordisk programudveksling.

Det er ønskeligt at seerne inden for de nordiske lande kan se hinandens programmer.

Det foreløbige mål må være en forbedring af programmerne i den nuværende TV-kanal bl.a. ved en øget egenproduktion og dernæst oprettelse af en kanal 2.

Programvirksomheden må fortsat værnes mod ensidig påvirkning fra kommercielle interesser. Reklamefinansiering af Danmarks Radio indebærer en alvorlig trussel imod udsendelsernes alsidighed og kulturelle niveau og må afvises.

TV- og radiolicensen bør som et led i en administrativ forenkling indgå i statens budget og dermed opkræves som en del af statskatten.

Teater

Det er nødvendigt at skabe fortrolighed med teaterets kunst, bl.a. ved at indføre pædagogisk dramatik i skolen. For at sikre den største smidighed med hensyn til fornyelser inden for teaterlivet og for at sikre teaterets udvikling og

udbredelse skal man ved siden af de lovbundne tilskud søge at skabe smidige rammebevillinger for nye teaterformer.

Der bør skabes forbedrede vilkår for børne- og ungdomsteater, gruppe- og egnsteater og politisk debatteater og for teateruddannelsen.

Hvor geografiske grunde taler herfor bør der skabes mulighed for teateruddannelse i tilknytning til eksisterende teatervirksomhed. Teaterskolernes virksomhed må udbygges og bør stile mod samarbejde med teatrene.

Det danske Teater, ARTE og andre publikumsorganisationer bør udbygge deres arbejde med – gennem den landsdækkende abonnementsordning – at give et nyt publikum større mulighed for at komme i kontakt med teateret. Der må udvikles nye ordninger, som fremmer voksnes og børns fælles teateroplevelser.

Samtlige teatres arbejdsmuligheder, kunstneriske og økonomiske, må forbedres og sikres.

Musik

Et af de vigtigste områder i dansk musikliv er uddannelsen. Der bør lægges vægt på uddannelse og efteruddannelse af professionelle musikere og pædagoger også på den rytmiske og alternative musiks område.

Musikinteressen og specielt den eksplosive udvikling inden for musikskoleområdet gør det nødvendigt at forøge uddannelseskapaciteten for musikpædagoger inden for alle musiklivets genrer samt forbedre disse arbejdsvilkår på musikskolerne og andre virkeområder.

Der må etableres muligheder for at offentligt støttede musikskoler kan fremme voksnes og børns fælles musikoplevelser og musikudøvelse. Det ikke-kommercielle formidlingsarbejde bør organiseres således, at også den lokale udøvelse af musik støttes mest muligt.

En landskoncertorganisation må oprettes til varetagelse af formidlingsarbejdet, således at den lokale udøvelse og formidling af musik støttes.

Landsdelen må være forpligtet til, at landsdelsorkestrene giver koncert overalt i landsdelen, endvidere til opførelse af professionel kor-musik samt til et koncertsamarbejde med lokale uddannelsesinstitutioner og operagrupper. Et samarbejde mellem Den kongelige Opera og Den jyske Opera må etableres med en forøgelse af turnevirksomheden for øje.

Den bildende kunst

Billedkunstnere bør deltage i projekteringen af offentlige bygninger i samarbejde med arkitekterne, således at den kunstneriske udsmykning bliver en integreret del af det færdige bygningsværk og ikke en tilføjelse til arkitekten. Befolkningen må tages med på råd, eventuelt ved offentlig udstilling af projekterne.

Der er brug for en bred vandrestillingsinstitution, der sørger for at billedkunsten kommer ud til hjemmene, skolerne, institutionerne og arbejdspladserne.

En kommunal indkøbsordning skal på langt sigt gøre det muligt at anlægge alsidige, kommunalt ejede samlinger, der kan udlånes til borgerne.

Der må skabes ordninger, der stimulerer børns og voksnes lyst til selv at arbejde med billedkunst.

For at hele befolkningen kan få mulighed for at møde nutidskunsten, må der gives denne kunst både skiftende og faste udstillingsmuligheder.

Bøger og biblioteker

Både litteraturens udtryksmuligheder og læsernes valgmuligheder indskrænkes af tendenser til koncentration og centralisering i produktions- og detailsalgsløbet, stigende bogpriser og fald i udgivelsen af ny skønlitteratur og billigbøger, medens markedet i stigende grad præges af bestsellers, kioskromaner og bogklubpakker.

Vort arbejdsprogram

Alle befolkningsgrupper bør have mulighed for at låne – uden afgift – købe, bruge og skrive litteratur. Ytringsmulighederne, eksperimenterne og det brede udbud af kvalitetsbøger må sikres imod kapitalkoncentration og markedsmechanismerne, om nødvendigt gennem offentlig udgivelsesstøtte og bogproduktion. Miljøboglader, forfatterforlag, uafhængige producentgrupper og nye formidlingsveje bør støttes.

Støtten til forfattere, bogproduktion og formidling bør udbygges og koordineres til en samlet litteraturpolitik. Biblioteksafgiften til forfattere, oversættere og illustratører bør udvides og reorganiseres, så den bidrager til større lighed i ophavsmændenes arbejdsvilkår, og således at den kommer til at stå i et rimeligt forhold til forfatterindsatsen og til befolkningens lønniveau.

Folkebibliotekerne bør udbygges til lokale »kulturcentre« med opsøgende virksomhed i alle kommuner. Biblioteksdækningen bør forbedres både gennem flere heltidsbiblioteker og bogbusser, øget arbejdspladsudlån og udvidede åbningstider, når folk har fri.

Den igangværende udvikling med at gøre bibliotekerne venlige og brugbare til fremme af børns og voksnes fantasi og fællesskab må fortsætte.

Film

For at bevare dansk film og dermed dansk sprog og miljø, må der produceres flere danske spillefilm om året. Filmproduktionen må ikke monopoliseres. Kommuner og amter bør bidrage til opretholdelse af en national filmkultur gennem biografdrift, distribution af spillefilm og produktion af danske spillefilm. Ligesom Danmarks Radio må medvirke til at producere danske spillefilm.

34 Kortfilmstøtten bør øges. Der må skabes bedre muligheder for fremme af gode børnefilm.

Ved oprettelse af filmværksteder i de enkelte amter skal der skabes adgang for bl.a. amatører til at beskæftige sig med film og ITV.

Den audiovisuelle uddannelse må forbedres og et samarbejde mellem kunsternes uddannelser etableres.

Kunstnerstøtte

Statens Kunstfonds virkefelt bør til stadighed følges i lyset af samfundsudviklingen. Bestræbelserne på at give kunstnerne værdige arbejds- og eksistensvilkår må fortsættes. Støtten bør i højere grad end hidtil ydes i form af arbejds- og andre opgaver, som inddrager og integrerer kunstnerne i samfundet. I kunststøtten bør sociale hensyn også inddrages og tilskudsordningerne indtægtsreguleres.

Idræt

En mekaniseret tilværelses fare for den enkeltes fysik gør en aktiv idrætspolitik stadig mere påtrængende.

Det konkurrencefremmende element er ikke det væsentligste, derfor må idrætten holdes fri af brugen af alle kemiske stoffer, der indtages med det formål at forbedre resultater. Der må først og fremmest skabes gode muligheder for en folkelig idræt, hvis formål må være at fremme solidaritetsfølelsen og skabe velvære.

Det er væsentligt, at lederuddannelsen udvides til også at tage sigte på behovet for idræt på arbejdspladser, for pensionister, for handicappede og for alders- og samfundsgrupper, der ønsker at stå uden for det organiserede idrætsliv.

Centrale arbejdsopgaver i idrætspolitikken vil være lederuddannelse og sikring af de aktives medindflydelse i idrætsorganisationerne, da enhver folkelig og demokratisk ledet organisa-

Vort arbejdsprogram

tion er et bidrag til forståelse af samfundslivets problemer.

Den frivillige idræt må løftes ud af kommercielle interesser. Der må skabes en rimelig balance mellem elite-idræt og den enkeltes deltagelse. Idrætspolitikken må først og fremmest skabe gode muligheder for en folkelig idræt, hvis formål må være at fremme solidaritetsfølelsen og skabe velvære.

Der bør etableres konsulentordninger, idrætsforskningen bør fremmes og der må åbnes mulighed for alternative idrætsaktiviteter.

I forbindelse med udbygningen af idrætsfaciliteterne bør en fornuftig planlægning sikres, ikke mindst i nye beboelsesområder. Idrætsanlæg må, hvor det er muligt, opføres i forbindelse med lokaler, hvor der foregår andre former for kulturel aktivitet.

Det offentliges ansvar over for idrætten må sidestilles med den øvrige kulturpolitik.

Under hensyn til den øgede fritid vil socialdemokraterne arbejde for, at samfundets fritidstilbud øges.

Foreninger

For at få demokratiet til at fungere på tilfredsstillende måde og for at sikre, at børn og unge så tidligt som muligt gøres fortrolige med demokratiet som livsform, bør der fra amter og kommuner især ydes tilskud til idébestemte og frivillige børne- og ungdomsorganisationer, herunder det politiske og religiøse ungdomsarbejde.

De politiske foreninger er grundpillerne i vort demokrati. Derfor skal der indføres en parti støtte, så partierne i det mindste ikke stilles ringere end det øvrige frivillige forenings- og organisationsarbejde.

Der skal udarbejdes en selvstændig lov om fritidsvirksomhed for børn og unge, byggende på de frivillige børne- og ungdomsforeninger, der alle bør have lige vilkår.

Loven må udformes på en sådan måde, at den

lader sig forene med organisationernes målsætning og struktur, men samtidig forenkler det administrative arbejde.

Socialdemokraterne vil fremme oprettelse og udvikling af kultur- og medborgerhuse som en udvikling af tidligere tiders forsamlingshuse.

Andre medier

Den frie meningsudveksling i skrift, tale og bilde er det sande demokratis kendetegn.

Socialdemokraterne ønsker frihed for alle politiske meninger og kunstneriske ytringsformer. Meningsmonopoler under enhver form bør modarbejdes.

Enhver borger har ret til at blive informeret og selv at kunne informere, uanset hans eller hendes geografiske, sociale eller økonomiske placering i samfundet.

Det må sikres, at det ikke bliver de kommercielle kræfter, der styrer udviklingen, men at også demokratisk valgte organer får reel indflydelse på de kommende års udvikling inden for hele medieområdet.

Folkekirken – folkets kirke

Da et væsentligt flertal af det danske folk fortsat tilslutter sig folkekirken, betragter socialdemokraterne det som en selvfølge, at folkekirkens forbindelse med staten opretholdes, ved at Folketinget er kirkens øverste lovgivende instans.

Socialdemokraterne ønsker denne linie bevaret, fordi den grundfæster folkekirkens rummelighed og frihed og samtidig i størst mulig udstrækning sikrer staten mod kirkelig presion.

Socialdemokraterne anser en yderligere decentralisering af den kirkelige administration for nødvendig og vil derfor virke for øget indflydelse til menighedsrådene, så hovedansvaret for det kirkelige liv hviler på dem, der bor i det

35

Vort arbejdsprogram

enkelte sogn. Der må tillægges de folkevalgte kirkelige råd fuldt økonomisk ansvar inden for de rammer, det kommunale fællesskab muliggør.

Den kirkelige lovgivning må ikke hindre, at kirkebygningerne kan anvendes til ikke kirkelige formål når de er ledige.

Et retssamfund for alle

Det har gennem tiderne været et afgørende princip i de demokratiske styrede samfund, at der skulle være lighed for loven.

Det er der også i de fleste demokratier, herunder Danmark, hvis man ved lighed for loven forstår, at loven gælder for alle.

Men den ulige fordeling af indtægter og formuer og den ulige uddannelse bevirker imidlertid stadigvæk, at nogle i højere grad kan sikre sig rettigheder end andre. Og at nogle kan skaffe sig bedre juridisk bistand end andre.

Derfor bør retshjælpeordningerne og mulighederne for fri proces udbygges, og det bør undersøges, om der er andre områder end de traditionelle, hvor større lighed for loven bør tilstræbes. Der tænkes herved bl.a. på, at muligheden for at udnytte det administrative klagesystem, herunder f.eks. i relation til skattemyndigheder og sociale myndigheder, undertiden også i høj grad kan være afhængig af, om man har fået tilstrækkelig bistand.

Lovgivningen er på visse områder blevet kompliceret, vanskelig forståelig, og svær at administrere. Det kan ved fremtidige lovrevisjoner blive nødvendigt at give afkald på en millimeterretfærdighed til fordel for en smidigere administration. I forbindelse med ny lovgivning bør der ydes en øget oplysning om dens indhold overfor befolkningen.

De offentlige kontorer bør også yde yderligere vejledning i denne henseende.

36

Straffelovgivning

Det støder retsfølelsen, at berigelsesforbrydelser, som ofte finder sted uden nogen risiko for andres liv eller helbred, straffes meget hårdt, mens voldsforbrydere i forhold hertil belægges med langt mindre straffe. Retstilstanden vidner om tider, hvor den private ejendomsret for de besiddende sættes højere end liv og helbred for andre. Der skal iværksættes grundige overvejelser, om der ikke bør ske ændringer af strafudmålingen på dette område.

Frihedsstraffene bør indrettes på en sådan måde, at deres skadevirkninger bliver mindst mulige samtidig med, at deres forebyggende funktion bevares.

Det arbejde, som er igangsat om mulighederne for i større omfang at bruge alternative afsoningsformer frem for de nuværende fængselsformer, bør fortsættes og bringes til en afslutning i løbet af kort tid.

Målet må være i højere grad at gøre det muligt for den domfældte at have tilknytning til arbejdsmarkedet og familien for derved at skabe bedre mulighed for at genindtræde i en normal plads i samfundet.

Retsplejeloven

Retsplejeloven giver regler for, hvordan civile sager og straffesager skal behandles for domstolene og hvordan politiet skal medvirke til opklaringen af forbrydelser. Der er i de senere år og specielt den sidste kongresperiode gennemført væsentlige ændringer i retsplejeloven, som sikrer større jævnbyrdighed mellem politi og anklagemyndighed på den ene side og forsvarer og tiltalte på den anden side. Det er sket under hensyntagen til, at politiet fortsat skal have gode muligheder for at opklare forbrydelser.

Den balance, der er søgt opnået, bør bevares i en rimelig tid, således at dens virkninger set såvel fra politiets som de tiltaltes synspunkter

Vort arbejdsprogram

kan gøres op. Såfremt det skulle vise sig, at opklaringsprocenten er nedadgående og at mulighederne for at opklare lovovertrædelser er mindsket, bør der snarere sættes ind på anden måde end ved en svækkelse af de tiltaltes og forsvarernes rettigheder eller ved en forøgelse af varetægtsfængslingernes antal og længde. Herved vil man kunne tilgodese såvel politiets, den tiltaltes som samfundets interesser som helhed.

Der må ske en styrkelse af lægdommerelementet. Socialdemokraterne vil fortsætte bestræbelserne på at udbygge og forbedre samarbejdet mellem befolkningen og myndighederne.

Forholdet mellem advokatstanden, politi og borger

Indenfor de fleste områder er der oprettet uafhængige klagenævn. Indenfor advokatområdet er det stadig advokater selv, der alene dømmer i klagesager. Dette selvdømme bør snarest bringes til ophør i såvel advokaternes som deres klienters interesse.

Lokalnævnenes dobbeltfunktion: At være et samarbejdsorgan mellem politi og borger og samtidig et organ, hvor borgeren kan klage over politiet, kan give anledning til betænkeligheder. Socialdemokraterne vil søge gennemført en ordning, der vil kunne fjerne grundlaget for denne kritik.

Familie Lovgivningen

Den familieretlige lovgivning må bringes i overensstemmelse med nutidens syn på familien.

Ægtefæller må under ægteskabet stilles fuldstændig lige, såvel i personlig som økonomisk henseende. Det samme må gælde i tilfælde af ægteskabets opløsning og i forhold til de fælles børn. Dog skal børnenes tarv først og fremmest tilgodeses.

Ligesom det må gælde den øvrige lovgivning, må også familielevgivningen være neutral overfor familiens samlivsformer.

Sikring mod urimelige økonomiske skadevirkninger

Enhver må som princip være ansvarlig for de aftaler, han indgår. Men retsmyndighederne bør ikke medvirke til økonomiske opgør på en måde, som volder urimelige tab, uden at nogen gavnes.

Ved lovgivningen er der sikret et samarbejde mellem de tvangsinddrivende myndigheder - fogeden m.v. - og de sociale myndigheder, men der bør gennemføres en lov om gældssanerung, der såvel i kreditorers som debitorers interesse kan sikre, at en persons eller en families samlede forhold ordnes på et økonomisk forsvarligt grundlag.

Sikkerhed og afspænding

Fred og afspænding skal fortsat være målsætningen for dansk udenrigspolitik, der aktivt må virke for:

- at styrke nationernes samarbejde indenfor rammerne af De forenede Nationer og derved tilstræbe dannelsen af et internationalt retssamfund med social retfærdighed,
- at støtte afspændingsbestrebelse gennem en aktiv indsats for opfølgningen af Konferencen om Sikkerhed og Samarbejde i Europa,
- at medvirke til samtidige, gensidige og afbalancerede styrkereduktioner i Europa på en sådan måde, at der ikke blot sker en flytning af tyngdepunkterne fra Central-Europa til Nord- og Syd-Europa,
- at fremme forslaget om en verdensnedrustningskonference,
- at forstærke bestrebelse for en balance-ret nedrustning indenfor NATO og Warszawapagten i løbet af 80-erne.

For øjeblikket kan der ikke anvises noget sikkerhedspolitisk alternativ til Danmarks medlemskab af NATO.

Denne forsvarsalliance bør i overensstemmelse med sin dobbelte målsætning benyttes til at arbejde for yderligere afspænding. Danmark må modsætte sig en udvidelse af NATO's opgaver og områder, og man kan og vil fortsat ikke betragte NATO som et mål i sig selv. Afspændingspolitikens perspektiv må være et Europa, hvor de to militærblokke gør sig selv overflødige.

NATO må fortsat være en sammenslutning af demokratiske stater.

De udenrigspolitiske konsultationer og samarbejde mellem EF-landene fortsættes med bibeholdelse af det enkelte lands selvbestemmelse. Dette samarbejde kan gøre Vest-

Europa mere uafhængig og derfor også øge de vesteuropæiske landes muligheder for at bidrage aktivt til udbygningen af et stabiliserende og tillidsskabende samarbejde mellem Vest og Øst i Europa. Socialdemokraterne tager fortsat afstand fra et militært samarbejde indenfor rammerne af De europæiske Fællesskaber.

Danmarks deltagelse i EF-samarbejdet på det udenrigspolitiske område skal ikke ses som en erstatning for det udenrigspolitiske samarbejde mellem de nordiske lande, men som et supplement hertil. Det gælder navnlig i forhold til vor deltagelse i FN og andre internationale organisationer. Socialdemokratiet ser i EF-samarbejdet og det nordiske samarbejde en mulighed for Danmark til at knytte endnu stærkere bånd mellem de vesteuropæiske demokratiske lande. Et yderligere middel hertil er Europarådet med den medlemskreds, der rækker ud over både de nordiske lande og EF-landene.

Vi anerkender de enkelte nationers selvbestemmelsesret på demokratisk grundlag. De sidste rester af kolonistyre må afskaffes. Socialdemokraterne tager skarpt afstand fra den sydafrikanske undertrykkelsespolitik.

Danmark må indenfor NATO og FN medvirke til at forhindre spredning af atomvåben og atomvåbenproduktion.

Danmark må virke for, at våben fra NATO-lande ikke anvendes til undertrykkelse af befolkningerne i det sydlige Afrika eller andre steder. Socialdemokraterne udtrykker solidaritet med frihedsbevægelserne, der kæmper for selvstændighed og social retfærdighed, hvor der ikke på demokratisk vis gives mulighed for en menneskeværdig tilværelse. De endnu ufrie befolkninger bør have mulighed for frit at bestemme deres egen fremtid uden indblanding udefra. Socialdemokraterne vender sig mod undertrykkelse af menneskerettighederne overalt i verden, hvor dette forekommer og vil arbejde for, at Danmark i internationale orga-

Vort arbejdsprogram

nisationer, som f.eks. EF, FN, Verdensbanken m.fl. søger at sikre, at disse organisationer aktivt deltager i kampen mod regimer, der kræver disse rettigheder. Dette gælder også overgreb mod etniske minoriteter, der tilhører den 4. verden.

Socialdemokratiet vil arbejde for, at der ikke kommer atomvåben på dansk jord.

Socialdemokratiet vil endvidere arbejde for at civilforsvaret udbygges, således at det kan udføre flere servicefunktioner også i fredstid.

Solidaritet med udviklingslandene

Socialdemokraterne vil i praktisk politik være solidariske overfor udviklingslandene. Vi vil arbejde for at støtte disse landes egne udviklingsbestrebelse dels ved en stadig voksende overførsel af faglig og økonomisk bistand, dels ved at støtte kravene om en mere retfærdig organisering af det økonomiske samkvem i verden. Målet må være en global lighedspolitik. Det må være en grundlæggende indstilling for den demokratiske socialisme, at den i udviklingslandene støtter alle de tendenser, der tilstræber større social, politisk, økonomisk og kulturel frihed og uafhængighed. Denne politik bør også føres indenfor EF's organer, hvor Danmark fortsat må arbejde for en positiv indstilling både til en øget bistand fra EF-landene og til udviklingslandenes ønsker om en ny økonomisk verdensorden.

Da en af årsagerne til den tredje verdens fattigdom er den ulige internationale arbejdsdeling, er det utænkeligt, at anvende nedskæringer på bistanden til udviklingslandene, som løsning af krisen i industrilandene.

Det er nødvendigt at gribe ind i markedsmekanismen for at styre den internationale økonomi i retning af en global udligning.

Socialdemokratiet går ind for internationale råvarearrangementer. Målet er at sikre stabile priser kombineret med sikkerhed for forsyningerne. Det er i både industri- og udviklingslandenes interesse. Udviklingslandene skal her ved sikres en indtjening, som gradvis kan skabe en udvikling efter udviklingslandenes egne ønsker og behov.

Beslutningen om at oprette en international fælles råvarefond er et skridt på vejen mod at opnå dette mål. Der må hurtigst muligt gennemføres nye konkrete råvarearrangementer, som kan drage fordel af den fælles råvarefonds midler.

Der må gennemføres en industriel udvikling i de fattigste lande. Gennem særlige aftaler på handelsområdet må udviklingslandenes afsætningsmuligheder for industrivarer i de rige lande forbedres. I forbindelse med de internationale handelsaftaler bør der indføres en social klausul, der indebærer et krav om efterlevelse af forbud mod udnyttelse af børn i produktionen, mod farlige eller miljødelæggende produktionsmetoder samt et krav om at respektere faglige organisationers rettigheder. Danmark bør fortsat aktivt gå imod enhver tendens til under det nuværende internationale økonomiske tilbageslag at begrænse adgangen for udviklingslandenes varer til markederne i industrilandene.

Det vil være nødvendigt, at vi i vor egen samfundsplanlægning også tager hensyn til udviklingslandenes interesser og behov. Tilpasningen i de rige lande må ske gradvis, således at der kan findes anden beskæftigelse til den arbejdskraft, der frigøres.

Der må gennemføres bindende internationale regler for overførsel af teknologi og for de multinationale selskabers adfærd i udviklingslandene for at sikre udviklingslandenes ret til selv at bestemme deres industrielle udvikling.

39

Vort arbejdsprogram

Danmark bør, også gennem internationale organisationer, yde støtte til at styrke udviklingslandenes forhandlingsposition over for de multinationale selskaber.

De internationale finansielle og monetære organisationer må i højere grad tage hensyn til udviklingslandenes interesser og behov. For at nå dette mål vil det være nødvendigt at sikre udviklingslandene større indflydelse i organisationernes beslutningsproces.

Vi må dog være opmærksomme på at denne tilpasning ikke bliver udnyttet, således at eventuel billig arbejdskraft i udviklingslandene udnyttes uhensigtsmæssigt.

Danske virksomheder, som med statsstøtte etablerer sig i udviklingslandene, skal byde deres ansatte ordentlige løn- og arbejdsvilkår, således at de er førende i de områder, hvori de virker.

Den industrielle udvikling må ikke føre til, at landbrugsområdet, som for mange af udviklingslandene er den vigtigste erhvervsgræn, tabes af syne. Der må være tale om en balanceret udvikling, hvor både landbrugs- og industriproduktionen føres.

Gennem EF og i samarbejde med de øvrige nordiske lande har Danmark mulighed for at bidrage i høj grad til en konstruktiv udvikling af de internationale forhandlinger. Socialdemokratiet ønsker, at denne mulighed benyttes i videst mulig omfang, som det allerede er sket i Nord/Syd-forhandlingerne mellem udviklings- og industrilandene inden for FN-systemet og i andre internationale organisationer.

Socialdemokratiet finder, at der bør gennemføres en generel sanering og eftergivelse af de fattigste og hårdest ramte landes gældsbyrder.

Socialdemokratiet ønsker, at Danmark skal arbejde for at alle industrilande snarest opfylder den af FN vedtagne målsætning om, at bistanden fra hvert enkelt industriland skal udgøre 0,7 pct. af dets bruttonationalprodukt. Vi er villige til at acceptere en form for international

udviklingsskat for at sikre, at vi i den rige verden lever op til vores internationale solidaritetsforpligtelser.

Danmark bør internationalt arbejde for, at bistand til udviklingslandene gives uden krav om, at hjælpen anvendes helt eller delvis til køb i giverlandet, samt i øvrigt at en væsentlig del af hjælpen ydes gennem FN-systemet. Danmark bør virke for at FN-systemets bistand især gives til de fattigste lande.

Socialdemokratiet finder, at den danske udviklingsbistand skal fordeles ligelig mellem tosidet (bilateral) og flersidet (multilateral) bistand. Bistanden bør i første række gives til de fattigste lande og i særlig grad bidrage til at opfylde de fattigere befolkningsgruppers elementære behov.

Der bør lægges vægt på at styrke kvindernes rolle i udviklingsprocessen og sikre deres økonomiske uafhængighed. For at nå dette mål vil det være nødvendigt at gennemføre aktive foranstaltninger bl.a. for at forbedre kvindernes adgang til almen og faglig uddannelse.

Socialdemokratiet går ind for, at Danmark så snart som muligt yder en statslig bistand til udviklingslandene på mindst 1% af bruttonationalproduktet.

Socialdemokratiets EF-politik

Socialdemokraterne ønsker, at Danmark inden for EF-landenes kreds skal udnytte de muligheder, der består for at præge såvel samfundsudviklingen i EF-landene som de TI's fælles optræden udadtil med de sociale og demokratiske grundsætninger, som Socialdemokratiet står for.

Vort arbejdsprogram

Socialdemokratiet vil arbejde for:

- at udbygningen af EF-samarbejdet i første række bør tage sigte på en bedre tilværelse for det enkelte menneske. Økonomisk vækst skal kontrolleres således, at den først og fremmest som en vækst i kvalitet bliver et middel til at gennemføre sociale, sundheds- og miljømæssige mål. Socialdemokraterne mener ikke, at en udvikling i Europapolitikken skal tilvejebringes gennem en ændring af institutionerne eller gennem forskydninger mellem institutionernes kompetence, men gennem fælles vilje til de økonomisk-politiske beslutninger. Dette indebærer, at den hidtidige tilstand, hvorefter det enkelte land bevarer sin vetoret i spørgsmål det selv anser for væsentlige, fortsat opretholdes,
- at den økonomiske fremgang fortrinsvis skal komme de socialt og økonomisk svage befolkningsgrupper til gode. Der bør gennemføres en fælles europæisk regionalpolitik, der tager sigte på at fjerne åben og skjult arbejdsløshed som årsag til, at voksne forsørgere må tage arbejde fjernt fra deres hjemland,
- at den sociale fond udbygges, så den bedre kan klare de opgaver, den har,
- at det økonomiske samarbejde i EF videreudvikles under forudsætning af, at det enkelte lands muligheder for at føre en aktiv beskæftigelsespolitik respekteres og sådan, at det enkelte lands fordelingspolitiske handlefrihed bevares.

Socialdemokraterne kan under disse forudsætninger acceptere, at rammerne for det økonomiske og monetære samarbejde bliver:

- a) en udbygning af EMS-samarbejdet (Det europæiske valutasamarbejde), evt. og så omfattende lande, der ikke er medlem af EF, for at sikre stabile valutaforhold,

- b) en aktiv regionalpolitik og
- c) en gensidig økonomisk orientering og konsultation vedrørende kreditpolitik og finanspolitik i de enkelte lande,
- at ændre EF's landbrugsordninger, så de nuværende overskudsproblemer løses, rimelige fødevarerpriser sikres til fordel for forbrugerne, samtidig med at landbruget sikres en acceptabel indkomst,
- at arbejde for en fælles politik inden for værftsindustrien både hvad angår den direkte økonomiske støtte og finansiering af nybygninger.
- at EF gennemfører en fiskeripolitik baseret på et princip om ligelig behandling af fiskere i alle medlemslande samt regulering af fangster og fangstmetoder med henblik på bevaring af fiskearterne,
- at der, også med fagbevægelsens medvirken, skal træffes foranstaltninger til at styrke kontrollen med de multinationale selskaber og begrænse deres indflydelse,
- at der i EF arbejdes for indførelse af forbrugerbeskyttelse, så der gives forbrugerne mulighed for at foretage vurderinger og sammenligninger, bl.a. ved, at der indføres let forståelig deklaration. Varedeklaration må ikke hindres af fabrikkationshemmeligheder,
- at der i EF arbejdes for indførelse af fælles minimumsgrænser for lønmodtagernes medbestemmelse, for arbejderbeskyttelse, for tryghed i ansættelsen, miljøpolitik og beslægtede spørgsmål. På denne måde kan vi yde et konstruktivt bidrag til en aktiv politik til fordel for lønmodtagerne i EF, uden at vore egne muligheder for at udvikle en reformpolitik i Danmark forringes,
- at EF-samarbejdet fremmer ligestillingen uanset køn, race eller religion,
- at EF-samarbejdet fremmer initiativer til løsning af industrilandenenes ressource-, miljø-, forbruger- og forureningsproblemer.

41

Vort arbejdsprogram

- at der i EF udformes en fælles energipolitik, der har til formål at begrænse energiforbruget i de enkelte EF-lande og fremme anvendelse af de vedvarende energiresourcer,
  - at der i EF udformes en fælles indvandrerpolitik, der også sikrer indvandrere fra lande udenfor EF menneskeværdige forhold,
  - at EF på konstruktiv og positiv vis bidrager til en fortsat nedbrydning af toldskrankerne for den internationale handel og en reduktion af de ikke-toldmæssige handelshindringer,
  - at samarbejdet med udviklingslandene som helhed, styrkes ved at EF i sine økonomiske, handelsmæssige og politiske initiativer går forrest i retning af global økonomisk udligning og stiller sig positivt overfor disse landes krav om en ny økonomisk verdensorden,
  - at EF erkender sit ansvar for at bidrage til økonomisk udvikling i dårligere stillede lande og med henblik herpå yder finansiell bistand og gunstige handelsvilkår,
  - at handelen og det industrielle samarbejde med østlandene udbygges, og at dette sker på gensidighedsbasis således at også de vest-europæiske landes eksport får bedre vilkår i østlandene,
  - at indførelsen af det direkte valg til EF-parlamentet skal fremme en demokratisk kontrol. Socialdemokraterne mener fortsat, at kontrollen primært skal udøves gennem Folketinget og Markedsudvalget og vil ved større afgørelser sikre, at Folketinget og offentligheden inddrages i beslutningsprocessen i god tid, før den endelige afgørelse træffes. Der skal i den forbindelse gennemføres en bedre information om EF til borgerne,
  - at samarbejdet mellem alle demokratiske socialistiske partier i EF-landene udvides mod en fælles socialistisk målsætning i EF's videre udvikling; at også samarbejdet mellem de faglige organisationer i de europæiske lande opbygges og forstærkes med henblik på at få denne målsætning opfyldt,
  - at EF skal bestå af demokratiske lande,
  - at udvidelsen af EF med Grækenland fra 1981 og senere med Portugal og Spanien er en positiv udvikling,
  - at udnytte Danmarks særlige muligheder for at informere om nordiske synspunkter i EF-kredsen, og omvendt.
- Socialdemokraterne ser det som et mål i sig selv at stimulere en fortsat udvikling af det nordiske samarbejde.

Valg af teknologi er valg af samfund

Vedttaget af Socialdemokratiets hovedbestyrelse den 11. december 1982.

Socialdemokratiet vil fremme en teknologisk udvikling, som på een gang tilgodeser en styrkelse af den samfundskononomiske udvikling herunder produktion og beskæftigelse og samtidig tilgodeser samfundsmæssige hensyn til arbejdsmiljø, medbestemmelse, det ydre miljø og ressourceforbrug for at forbedre det enkelte menneskes livskvalitet.

Socialdemokratiet vil anvende den teknologiske udvikling til en yderligere demokratisering af samfundet og sikre den enkelte langt større mulighed for at deltage i den demokratiske proces og give mulighed for livslang uddannelse.

Teknologi er opbygning og anvendelse af viden. Mængden af viden vil vokse meget stærkt. Det vil være en afgørende forudsætning for en samfundsmæssig tilfredsstillende udnyttelse af denne viden, at den stilles til rådighed og gøres tilgængelig for alle. Demokratiets fortsatte udvikling er afhængig af denne spredning af viden.

Selv en forceret teknologisk udvikling kan ikke løse den nuværende beskæftigelsessituation, fordi produktionen ofte øges under anvendelse af betydelig mindre arbejdskraft.

Denne kendsgerning er en væsentlig del af baggrunden for kravet om en nedsættelse af arbejdstiden. Et krav, der også er ført frem internationalt til gavn for en solidarisk løsning af de globale beskæftigelses- og fordelingsproblemer.

Den opnåede arbejdstidsforkortelse kan anvendes til livskvalitetsforbedringer herunder uddannelse, deltagelse i demokratiet, ligestilling og familieliv.

En aktiv teknologipolitik har afgørende betydning for, at danske virksomheder ikke alene kan følge med i den internationale teknologiske udvikling, men også kan omsætte den i danske produkter eller produktionsprocesser, som kan skabe en øget produktion og beskæftigelse samt medvirke til løsning af dansk økonomis strukturproblem.

En afbalanceret teknologipolitik bør også fremme denne udvikling. Derfor skal en målrettet indsats til fremme af den teknologiske udvikling indgå som et væsentligt led i en aktiv erhvervspolitik.

Det ydre og det indre miljø er truet. Der må derfor sættes på teknologier, som løser de miljø- og ressourcemæssige problemer, men som også vil fremme produktion og beskæfti-

gelse. Anvendelse af teknologi skal løsnes fra snævre privatøkonomiske interesser. Den skal fjerne nedslidende og sygdomsfremkaldende elementer i arbejdsmiljøet.

Trykke menneskeværdige arbejdsvilkår og familieliv kan blive truet af den teknologiske udvikling, hvis der ikke gøres en speciel indsats for at fastholde det grundsyn, at teknologi udvikles af mennesker for at tjene menneskelige behov.

De ansattes og forbrugernes interesser skal styrkes gennem øget indsigt og medbestemmelse. Derfor forudsætter indførelse af teknologi mulighed for vurderinger og valg.

Vurdering af ny teknologi skal finde sted på to niveauer.

En overordnet teknologivurdering skal finde sted ud fra klare samfundsmæssige og økonomiske kriterier til vurdering af de samfundsmæssige konsekvenser i forbindelse med omfattende teknologier og teknologiske systemer. Teknologivurdering skal derfor foretages i forbindelse med anvendelse af teknologi i alle sektorer af samfundet. For offentlige råd og styrelser påhviler en særlig forpligtelse til at foretage samfundsmæssige teknologivurderinger.

En decentral teknologivurdering skal give de ansatte og deres repræsentanter adgang til teknologivurdering med egne eksperter i forhold til produkt- og produktionsprocessens økonomiske, beskæftigelsesmæssige og miljømæssige konsekvenser.

De ny teknologiaftaler på arbejdsmarkedet skal ses som led i udviklingen af det nødvendige samarbejde mellem medarbejderrepræsentanter og ledelse i forbindelse med forberedelse og indførelse af ny teknologi.

Adgang til partsteknologivurdering skal generelt fremmes.

International styring af den teknologiske udvikling skal sikre en fredelig udnyttelse af de globale ressourcer.

NY STYRKE/FLERE MEDLEMMER SOCIALDEMOKRATERNE

- Undertegnede**
ønsker indmeldelse i Socialdemokratiet
- ønsker nærmere oplysninger om Socialdemokratiet
- ønsker tilsendt Socialdemokratiets principprogram, Solidaritet, lighed og trivsel
- ønsker tilsendt Socialdemokratiets kommunalpolitiske program

Navn: _____

Stilling: _____ Født den _____ / _____ 19 _____

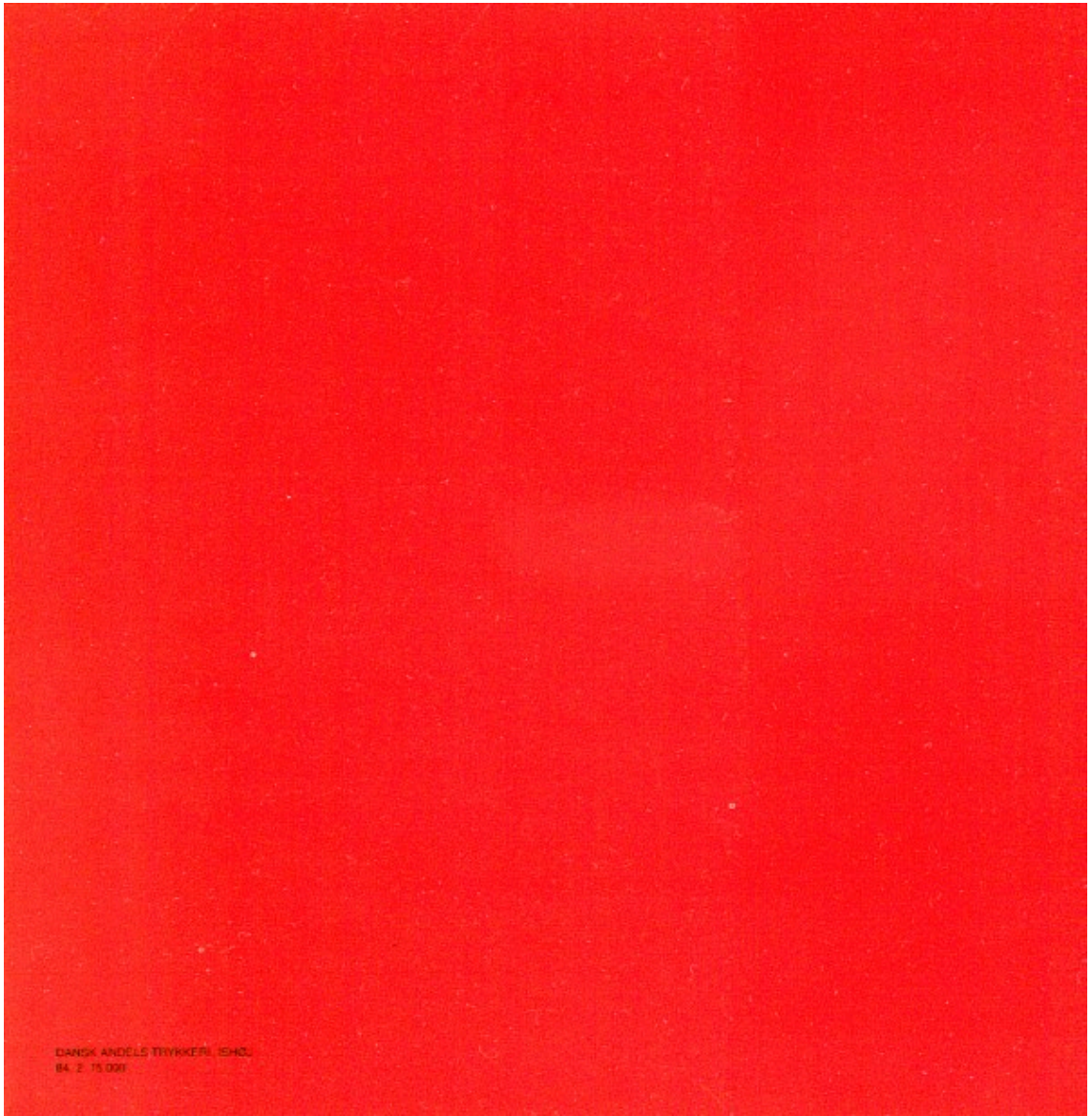
Adresse: _____

Postnr.: _____ By: _____

Kommune: _____ Fagforening: _____

Kuponen indsendes til: Socialdemokratiet, Nyropsgade 26 - 1602 Kbh. V

Vort arbejdsprogram

DANSK ANDËLS TRYKKERI, SHS.
84. 2 15.001

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk